

ÇEK HUKUKUYLA İLGİLİ İKİ YENİ DÜZENLEME

5838 Sayılı Kanun'un 18 ve 32/XIX. Maddelerinin Getirdikleri

Ecehan YEŞİLOVA ARAS*
Bilgehan YEŞİLOVA**

I. GİRİŞ

A. Genel Olarak

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca hazırlanan, Bakanlar Kurulu'nca da 09.02.2009 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulan (1/676) esas numaralı "*İşsizlik Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı*", Meclis Başkanlığı'nca 10.02.2009 tarihinde, (tali komisyonlar yanında) esas komisyon olarak Plan ve Bütçe Komisyonu'na havale edilmiştir. Komisyon, 12.02.2009 tarihinde ve 26. birleşiminde, Meclis İçtüzüğü'nün 35. maddesine göre söz konusu Tasarı'yla aynı içerikteki diğer *teklifleri* birleştirmiş ve görüşmelerde, 1/676 esas numaralı Tasarı'nın esas alınmasına karar vermiştir.¹

Olumsuz etkileri ülkemizde de görülmeye başlanan küresel krizle mücadelede, istihdam, üretim ve tüketim konularında yaşanan ve ileride yaşanabilecek olumsuz sonuçların giderilmesi amacıyla yeni önlemlerin alınması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Tasarı ve gerekçesi incelendiğinde, çalışma konumuzu oluşturan, 3167 sayılı *Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hâmillerinin Korunması Hakkında Kanun'a* bir geçici madde eklenmesiyle (Tasarı m. 19) yine *Türk Ticaret Kanunu'nun* 711. maddesinin üçüncü fıkrası hükmünün yürürlükten

* Yrd. Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi Deniz Ticaret Hukuku öğretim üyesi.

** Av. Dr., İzmir Barosu, LL. M Queen Mary.

¹ TBMM Plan ve Bütçe Komisyon Raporu, S. Sayısı: 329, s. 38.

kaldırılması (Tasarı m. 20) da dâhil olmak üzere, genel olarak 26 ayrı konu ve kanunda değişiklik yapılması hedeflenmiştir.

Tasarı ve *-birleştirilen-* tekliflerin geneli üzerindeki görüşmelere geçilmeden önce, getirilmek istenen düzenlemelerin ivedilikle yasalştırılması ve yine bu kapsamda TBMM Genel Kurulu'nun ağır iş yükü gerekçeleriyle Tasarı'nın, öncelikli ve acil meseleleri kapsayacak şekilde daraltılması için bir alt komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Alt Komisyon, aynı tarihte toplanmış, Tasarı (ve birleştirilen Teklifler) üzerinden yeni bir rapor hazırlayarak kaleme alınan bu yeni metni, Komisyon'a sunmuştur. Tasarı'nın (ve tekliflerin) geneli üzerinde yapılan görüşmeler sırasında, Tasarı başlığının, metinde geçen bütün kanunları kapsayacak şekilde değiştirilmesi meselesi de gündeme gelmiş; Tasarı ve teklifler ile gerekçeleri Komisyonca da benimsenerek maddeler üzerindeki görüşmelere geçilmiş; müzakerelerin Alt Komisyon tarafından hazırlanan metin esas alınarak yapılmasına karar verilmiştir.²

TBMM Genel Kurulu'nca görüşülmek üzere Komisyon tarafından benimsenen ve oylanarak kabul edilen Alt Komisyon metninin 19 uncu maddesi (Tasarı m. 19),

“MADDE 19- 19.3.1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hâmilllerinin Korunması Hakkında Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 2- 31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.”

şeklinde olup 33/XIX. maddesi de (Tasarı m. 20),

“

(19) 29.6.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 711. maddesinin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.”

Biçimindedir.³ Söz konusu hükümler, içerik yönünden *“İşsizlik Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı”*nın 19 ve 20. maddeleriyle örtüşmektedir.

18.2.2009 tarihinde kabul edilen 5838 sayılı *“Bazı Kanunlarda Deği-*

² TBMM Plan ve Bütçe Komisyon Raporu, S. Sayısı: 329, s. 38, 46, 48.

³ TBMM Plan ve Bütçe Komisyon Raporu, S. Sayısı: 329, s. 101, 107.

şiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 18 ve 32/XIX. maddeleri, Komisyon tarafından kabul edilen metnin 13 üncü maddesi, Genel Kurul görüşmeleri sırasında çıkarıldığından madde numaraları bir eksilmekle birlikte yukarıdaki hükümlerle aynıdır.

B. Kanun Değişikliklerinin Gerekçesi ve Yasama Süreci

1. Yasama Tekniği Yönünden Hükümlerin Değerlendirilmesi

Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in yürürlüğe konulması, Bakanlar Kurulunca 19/12/2005 tarihinde kararlaştırılmıştır.⁴ Bu düzenlemeye göre çalışma konumuzu da oluşturan hükümleri içeren tasarı taslağı, "*çerçeve taslak*"; yine incelediğimiz hükümleri içeren düzenlemeler, "*çerçeve madde*" şeklinde ifade edilmektedir (Yönetmelik m. 3/I, a, b).⁵

Taslaklar hazırlanırken taslağı hazırlayan kurumun uyması gereken ilkelerden biri, taslağın düzenleme amacına uygun, onunla örtüşen bir biçimde hazırlanması yanında; konuyla ilgili yargı kararlarının da göz önünde bulundurulmuş olmasıdır (Yönetmelik m. 4). Oysa örneğin TTK'nın *-yürürlükten kaldırılan-* 711/III. maddesi bakımından, hâmillerin "*kötüniyetli*" olduğu iddia edilen keşideceler karşısında ve *emsal içtihatlar bağlamında* en azından dava/takip hakları yönünden hiçbir şekilde kısıtlandığını söylemek mümkün değildi.⁶ Hâmil, çeki ibrazında ödeme yasağı ile karşılaşsa dahi aynı çek için ihtiyati haciz talep edebilmekte;⁷ icra takibi başlatabilmekte;⁸ hatta *kanımızca* tartışmalı olmakla birlikte 3167 s.K'nın 16/I. maddesine göre şikâyetle dahi bulunabilmekteydi.⁹ Şu halde, yaşanan tereddütlerin ve kötüye kullanımların yargı kararlarıyla bir ölçüde çözümlendiği dahi iddia edilebilirdi. Hükmün (varsa) boşluklarının doldurulması yerine¹⁰ yürürlükten kaldırılması karşısında herhâlde, şimdi söz konusu hükmün

⁴ RG, 17.02.2006, S. 26083, s. 4-25.

⁵ Ayrıca ve ayrıntısı için bkz. Araç/İba, s. 36-59; Bayram, s. 102-123.

⁶ Şimdilik bkz. 12. HD 18/09/2003, 13540/17816, Eriş, s. 249; Ayrıca bkz. Kendigelen, s. 277.

⁷ HGK 23/05/2007, 11-290/283; 11. HD 19/02/2007, 760/2994, (KazancıİBB).

⁸ 12. HD 04/07/2003, 12679/16029, (Eriş, s. 249).

⁹ 10. CD 18/06/2007, 6016/7436, (KazancıİBB). Ayrıca bkz. Kn. 47.

¹⁰ Şimdilik bkz. Kendigelen, s. 409; Aker, s. 180-182.

“iyi niyetli” kullanıcıları için nasıl tedbirler almak lazım, bunu çözmek gerekecektir.

Mevzuat taslaklarının hazırlanması sırasında, takip edilmesi gereken ilkelerden bir diğeri, düzenlenen alanlara ilişkin *mevzuatın tamamı* gözden geçirilerek gerekiyorsa mevcut hükümlerde gerekli değişiklikleri yapmak; anılan hükümlerden ihtiyaç duyulanları taslağa alıp ihtiyaç duyulmayanları yürürlükten kaldırmaktır (Yönetmelik m. 4/I, ç). Esasen bu noktada da yapılan düzenlemenin gerekli özeni yansıttığını söylemek hayli güçtür. Şöyle ki, çekte *adeta* “vade” yaratılmak suretiyle belirli bir süre için de olsa *borçlular* (?), ekonomik yönden rahatlatılmakta; mevcut ve hâlihazırda uygulanan hükümler doğrultusunda, derhal ibrazıyla ödenmek zorunda olan çeklerin tahsili, ertelenmekte; kanunen talik edilmektedir.¹¹ Oysa ileri tarihli çek keşidecisi, aynı tutarda ve “vadedeki” bonoyu tanzim eden bir kimse de (veya sadece bir adi senet borçlusu da) olabilirdi ki, aslında bu uygulama, ileri tarihli çekler özelinde, hukuka çok daha uygun bir görünüm arz ederdi. Şu halde, başta çek keşidecisinin yararlandığı böylesine borcu erteleyici bir hükümden, örneğin bonoyu tanzim edenlerin yararlanamayacak oluşu, *ilk bakışta* rahatsızlık verici ve eşitlik duygusunu rencide edicidir.¹²

Hemen belirtelim, çek için böylesine bir düzenleme getirmek; bonoya göre daha kolaydır. Zira çek üzerinde sadece bir tarih bulunmaktadır (TTK m. 692) ve şayet bu tarih de (çekin gerçekten keşide edildiği güne göre) ileri bir tarih olarak belirlenmişse onu adeta bir vade olarak görmek/saymak kolaylıkla mümkündür. Oysa bono üzerinde, tanzim tarihi yanında zaten bir vade bulunmaktadır (TTK m. 688) ve kanun koyucunun özel hukuk ilişkisinin tarafları arasında kararlaştırılan bu vadeye, doğrudan bir müdahalesini beklemek de zordur. Kaldı ki, bonoyu tanzim edenin, ödeme gücüne göre seçeceği bir vadeyle kendisini, ekonomik olarak koruma

¹¹ Karş. “...TTK’nun kamu düzeni ile ilgili 707.md.sinde açıklandığı gibi çek görül-
düğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. Bu
hüküm ibraz ve ödeme yönünden önemlidir. Çekin belirli bir tarihten önce tahsil
edilmeyeceğine ilişkin noterde yapılan anlaşma İİK’nın 168. maddesindeki mehil
anlamındadır...” 12. HD 04/10/1988, 9413/10831, (1989/2 Batider, C. XV, s. 124).
Aynı yönde bkz. 12. HD 30/09/2003, 14143/18770, (Eriş, s. 215).

¹² “Eksik düzenleme niteliğindeki olumsuz hükümlerin” eşitlik ilkesine aykırılık
oluşturması nedeniyle iptal edilebilmesine ilişkin bkz. AYM, 04/10/2006, 2002-
157/97, RG, 27/03/2007, S. 26475, s. 13-14; ayrıca bkz. AYM, 12/06/2008, 2004-
103/121, RG, 23/12/2008, S. 27089 ve oradaki karşı oy yazısı.

altına alması, en azından hukuken mümkündür. Oysa çek için keşidecinin, yazacağı keşide tarihi ne olursa olsun TTK'nın 707/II. maddesi karşısında (*ve taraflar arasında var olduğuna inanılan anlaşmaya rağmen*) kendisini hukuken de koruması mümkün gözükmemektedir.¹³ Bu şartlar altında, 3167 s.K'nın geçici 2. maddesini, TTK'nın anılan hükmünü, belirli bir süreyle de olsa askıya alan düzenleme olarak görmek de mümkündür. Böyle bir geçici hükmün 3167 s.K'da mı yer almasının gerektiği sorusu bir yana, vade koyarak kendisini koruyabilen bonoyu tanzim edenin aksine çek keşidecisinin, "*vade*" açısından ancak bir kanun hükmüyle korunabileceği bir gerçektir. Buna rağmen ekonomik sıkıntı yaşayan ve kaynak yetersizliği çeken tek borçlu kesimi, çek keşidecileri değildir. Kanun koyucunun özel hukuk ilişkilerine ve hatta onlardan sadece bir kısmına, doğrudan müdahalesi yerine bu gibi olaylarda geçerli olmak üzere; ayrıca hiçbir kanuni düzenleme yapmaya gerek olmaksızın derhal uygulanabilecek, yargı denetimi altında, İİK'nın 317 vd. maddelerinde düzenlenen *fevkalade hallerde mühlet ve tatil* müessesesine itibar edilmemesi, düşündürücüdür.¹⁴ Yine İİK'nın 330. maddesi, "*...umumi bir musibet...halinde İcra Vekilleri Heyetinin kararıyla ... bazı iktisadi zümreler lehine muayyen bir müddet için icra takipleri durdurulabilir.*" hükmüne yer vermiştir. Mevzuatın tamamı dikkate alınmadan (örneğin İİK m. 317 vd., 330); genel olarak nakit sıkıntısı/kaynak yetersizliği şeklinde ifade edilebilecek ekonomik sorunun tarafları (*çek keşide edenler, bono tanzim edenler, adi senet borçluları, ciran-talar, avalistler gibi*) eksiksiz tespit edilmeden; özel hukuk ilişkisinin (alacaklı-borçlu) tarafları arasındaki menfaatler dengesine, yargı denetiminden uzak bir biçimde ve doğrudan taraflardan biri lehine müdahale edilmesi, geçirilen yasama sürecinin zayıf noktalarıdır.

Özellikle kanun tasarısı taslaklarının hazırlanması sırasında, madde gerekçeleriyle beraber *düzenleyici etki analizlerinin* de hazırlanması gerekir (Yönetmelik m. 10/III). Düzenleyici etki analizi, kanun tasarısı taslağının, bütçeye, *mevzuata, sosyal, ekonomik ve ticari hayata, çevreye ve ilgili kesimlere* etkilerinin ne olacağını göstermek üzere hazırlanan ön değerlendirmeyi ifade eder (Yönetmelik m. 3/I, c). Bu noktada, Başbakanlıkça TBMM'ye sevk edilen tasarının özellikle çalışmamıza konu olan hükümleriyle ilgili (*şayet varsa*) düzenleyici etki analizinin ne içe-

¹³ Karş. Kn. 8, dn. 11.

¹⁴ Ayrıntısı için bkz. Yılmaz, s. 153-191.

rikte olduğu bilinmemektedir; metinde, madde gerekçelerinden başka bir açıklamaya yer verilmiş değildir. Tıpkı 5838 s.K'da olduğu gibi, “*müstakil taslağın*” aksine birden fazla kanun veya kanun hükmünde kararnamede değişiklik getiren *çerçeve taslaklara*, Yönetmelikte geçtiği şekliyle “*Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı*” veya “*Çeşitli Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı*” gibi adların yerine yapılan değişikliklerle ulaşılmak istenen amacı belirleyebilecek nitelikte bir ad verilmesi gerekir (Yönetmelik m. 11/II). Hemen belirtelim, Başbakanlıkça TBMM’ye sevk edilen kanun tasarısının adı,¹⁵ komisyonda değişen ve Genel Kurulda görüşülen metnin aksine, tıpkı Yönetmelikte yazıldığı gibi “*Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı*” değildi. TBMM’nin yasama faaliyeti yönünden ilgili yönetmelikle bağlanamayacağı, sınırlandırılmayacağı söylenebilirse de¹⁶ yasama tekniği bakımından böylesine dağınık ve ikircikli bir görünüm sergilemek de en azından şık düşmemektedir.

Yönetmeliğin 16/III. maddesine göre “*Yeni mevzuat metni ile getirilen düzenleme uygulanmaya başlayıncaya veya yürürlüğe girinceye kadar geçecek süre içinde yapılacak işlem ve düzenlemeler ya da uyulacak ilke ve kurallar ile daha önceki düzenlemelerden doğan hakların korunmasına ilişkin hususlar ve benzeri geçiş hükümleri geçici maddelerle düzenlenir...*”. Bu hükme değinmemizin nedeni, özellikle 3167 s.K’ya eklenen geçici 2. maddenin bir *ayrık hüküm olarak*¹⁷ nasıl yorumlanacağı sorunudur: Düzenleme, bir geçiş hükmüdür; 31.12.2009’a kadar uygulanacaktır. Şu halde, bir yıldan daha kısa bir süreyle uygulanacak hükmün eklendiği kanunu veya ona nazaran genel norm olan TTK’nın çekle ilgili hükümlerini, kökten değiştirdiğini düşünmek olası değildir. Örneğin bundan sonra çekin hukuki nitelik yönünden artık bir borçlanma aracı haline geldiği; dolayısıyla vade içerdiği söylenemez. Ancak belirli bir süreyle de olsa çekin hâmlerine tanıdığı ve ilgili kanunlarda düzenlenip halen yürürlükte olan bir takım haklar da, askıdadır. Söz konusu geçiş hükmünün TTK’nın 707. ve 3167 s.K’nın 4 ila 16/I. maddelerini yürürlükten kal-

¹⁵ Bkz. Kn. 1.

¹⁶ Bayram, s. 103.

¹⁷ Geçici maddelerle esas maddeler arasındaki farklılığın özel nitelikleri nedeniyle geçici maddeler lehine çözüme kavuşturulması gerektiğine ilişkin bkz. AYM, 15.06.2000, 37/14, (www.anayasa.gov.tr/eskisite/kararlar). Ayrıca bkz. Bayram, s. 113, 114.

dırmadığı da dikkate alındığında, özellikle çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz edilmesi durumunda, nasıl bir hukuki akıbetle karşılaşacağı; *lafzına rağmen* düzenlemenin kanun koyucunun da amacıyla uyumlu bir biçimde uygulanmasının mümkün olup olmadığı meseleleri, bugün için önem kazanmaktadır. Dava/takip haklarıyla cezai takibatların belli bir kimse yahut kimseler için yine belli bir süreyle kısıtlanması yerine son derece toptancı bir biçimde, doğrudan çekin ibrazına mani olunması, amacı aşan sonuçların doğumuna sebebiyet verebilecek niteliktedir. Kaldı ki, 3167 s.K'ya eklenen geçici 2. maddenin yine aynı Kanun'un 1 inci maddesinde sözü edilen *"Bu kanun..... çek hâmlerinin korunmasına dair tedbirleri ve uygulanacak müeyyideleri düzenler."* şeklindeki gayeyle örtüşmediği de bir gerçektir. İstisnai hükümlerin dar yorumlanması esas olduğuna göre kanımızca eklendiği Kanun'un kapsamıyla zıt içerikteki söz konusu geçici hükmün (*amacının da doğru bir biçimde tespiti edilmesi şartıyla*) yasama tekniğindeki türüyle uyumlu bir biçimde yorumlanması uygun olur.

Son olarak doğrudan çekle ilgili hükümler hakkında olmamakla birlikte; 5838 s. K'nın özellikle yasa yapımı sırasında, uyulması gereken ilkeler ışığında, bir başka açıdan daha eleştiriye tabi tutulması mümkündür. Söz konusu Yönetmeliğin 17/I. maddesine göre *"Konu itibarıyla aralarında bağlantı bulunması sebebiyle birden fazla mevzuatta düzenleme yapılmasını gerektiren hâller dışında, bir çerçeve taslak ile birden fazla düzenlemenin hükümlerinde değişiklik yapılamaz. Yapılacak değişiklikler her düzenleme için ayrı ayrı çerçeve taslaklar ile yapılır."* Görülüyor ki, 5838 s.K'ya ait tasarının, anılan hükümde sözü edilen istisnai duruma girdiği kabul edilmiş; aralarında bağlantı bulunan, en azından aynı amaca hizmet ettiği iddia edilen hükümler birlikte düzenlenerek tek çerçeve taslakla birden fazla kanunda değişiklik yapılması mümkün görülmüştür. Yine aynı Yönetmeliğin 17. maddesinin bu kez 2. fıkrasında ise *"Değiştirilmesi öngörülen maddelerin birden fazla olması durumunda bunlar tek bir çerçeve madde içinde değil, her biri ayrı çerçeve maddeler ile düzenlenir."* şeklinde bir hüküm yer almaktadır. Hemen belirtelim, TTK'nın 711/III. maddesinin yürürlükten kaldırılmasıyla ilgili 19. fıkranın yer aldığı, Kanun'un 32. (*Tasarının Komisyon tarafından kabul edilen hâlinin 33.*) maddesinin bu son hükümle örtüşmediği görülecektir.¹⁸ Esasen yasama tekniği bakı-

¹⁸ Aksi yöndeki, örnek bir başka Komisyon Raporu ve çalışması için bkz. Kamu İhale Kanunu İle Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair

mından Yönetmeliğin 17/II. maddesinden sapılmasının; bu yolla her bir kanun değişikliğinin ayrı çerçeve maddelerde düzenlenmesinden kaçınılmasının temel nedeni, TBMM Genel Kurul görüşmeleri sırasında, çoğu zaman bir gecikme ve aksama olarak algılanan; ancak esasında TBMM İç Tüzüğü hükümlerinin uygulanmasından ibaret Meclis Genel Kurulu'nun işleyişidir. Oysa yine aynı İç Tüzüğün 91. maddesinin geniş, bir o kadar da muğlak hatlarla çizili uygulama alanı, Danışma Kurulları (TBMM İç Tüzüğü m. 19) aracılığıyla; olmazsa ilgili önerinin Genel Kurulda oylanması neticesinde iktidar partisine –*dolayısıyla hükümete*– çok maddeli tasarıların *temel kanun* şeklinde görüşülmesini temin etme imkânı getirmekte (TBMM İç Tüzüğü m. 91/b); Genel Kurul görüşmelerinin süratle (*en çok otuzar maddelik bölümlerin dışında ayrıca maddeler üzerinde görüşme yapılmaması nedeniyle*) tamamlanabilmesini mümkün kılmaktadır.¹⁹

2. Değişiklilerin Gerekçesi ve Yasama Süreci

5838 sayılı Kanun'la yasalaşan Tasarı'nın 19. maddesi (*Kanun m. 18*), “31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.” hükmünü getirmektedir. Tasarı içerisinde, söz konusu hükme dayanak yapılan gerekçe,

“...Madde ile **belirli bir süreyle** çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için **muhatap bankaya** ibrazı **geçersiz kabul edilerek** ekonomik sıkıntılarla **çeklerin zamanında ödenmemesi sonucunda** ticari hayatta karşılaşılan sorunlara ve mağduriyetlere çözüm üretilmesi amaçlanmaktadır.” [vurgu eklenmiştir]

biçimindedir. Komisyon raporunda yer alan, Tasarı'nın 19. maddesiyle ilgili muhalefet şerhinde geçen gerekçe ise

Kanun Tasarısı ile Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Raporu (1/584) S. Sayısı 253, s. 31-43. İlgili Tasarı, esas komisyon olarak Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu'na 12 maddelik bir Kanun değişikliği şeklinde gelmişse de Komisyon çalışması sonrasında, söz konusu Yönetmelik hükümlerine titizlikle uyulması neticesinde, 36 madde halinde Genel Kurul'da, bir temel kanun (TBMM İçtüzüğü m. 91) şeklinde görüşülmüştür.

¹⁹ Zaten anılan kanun da, Danışma Kurulu'nun almış olduğu ve Genel Kurul'da da oylanarak kabul edilen karar doğrultusunda bir temel kanun olarak görüşülmüştür (TBMM Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem, 3. Yasama Yılı, 59. Birleşim, 17.02.2009, Salı, s. 13-14).

“...Bu düzenleme “çek” kavramının ruhuna aykırı olmakla birlikte ticari hayatta giderek artan istikrarsızlık ve güven bunalımına karşı bir önlem olarak getirildiği düşünülmektedir.” [vurgu eklenmiştir].

şeklinde olmuştur.²⁰ Yine Komisyonca kabul edilen metinle ilgili Komisyon Raporu’nda kaleme alınan bir başka muhalefet şerhinde ise;

“...çeklere yazılan keşide tarihleri ile ilgili düzenleme ... doğrudan krizle mücadele amaçlı düzenlemeler olarak kabul edilmesi mümkündür.” [vurgu eklenmiştir]

görüşüne yer verilmiştir.²¹

Tasarı’nın 20., Komisyon’ca kabul edilen ve Genel Kurul’da görüşülen metnin 33/XIX.; Kanun’un 32/XIX. maddesiyle TTK’nın 711/III. maddesi, yürürlükten kaldırılmıştır. Tasarı’da söz konusu hükümle ilgili gerekçe,

“6762 sayılı Türk Ticaret Kanunun 711 inci maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen “Keşideci çekin kendisinin veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise muhatabı çeki ödemekten menedebilir.” şeklindeki hükmü Cenevre Birlik Anlaşmasının 32 nci maddesinde yer almaktadır. 6762 sayılı Kanununun 711 inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan düzenleme, İsviçre Borçlar Kanunundan aynen aktarılmıştır. İsviçre hariç mehazlarda yer almayan, İsviçre öğretisinde de şüphe ile karşılanan, yorum güçlüklerine ve tartışmalara yol açan, amaç ve faydası pek belirlenemeyen bu hüküm, Türkiye’de yanlış anlamaların doğmasına neden olmuş ve çekin niteliğiyle bağdaştırılması mümkün olmayan bir uygulamanın yerleşmesine de sebebiyet vermiştir. Karışıklık yaratmaktan başka hiçbir yarar sağlamayan ve çekin değerini düşüren bu hükmün kaldırılması amaçlanmaktadır.” [vurgu eklenmiştir]

şeklinde dir.²² Anılan hükümle ilgili eldeki tek gerekçe, bundan ibarettir.

²⁰ TBMM Plan ve Bütçe Komisyon Raporu, S. Sayısı: 329, s. 64.

²¹ TBMM Plan ve Bütçe Komisyon Raporu, S. Sayısı: 329, s. 68.

²² Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nın Kasım-2005 tarihli hâlinde, ödeme yasağı kurumunun kaldırılması ve TTK’nın 711/III. maddesine Tasarı’da yer verilmemesiyle ilgili olarak da aynı gerekçe, kullanılmıştır. Ayrıca bkz. Kendigelen, s. 408; Aker, s. 181.

Söz konusu düzenlemelerin doğru bir biçimde yorumlanması; uygulanmaları sırasında karşılaşılabilecek sorunların çözümü yönünden, yasama faaliyeti süresince yapılan tartışma ve varsa dayanan gerekçelerin tespiti, önemlidir. Bu amaçla her iki hükümle ilgili olarak TBMM Genel Kurulu'nun 17-18.02.2009 tarih, 23. Dönem, 3. Yasama Yılı, 58 ve 59. birleşimlerinde, yapılan görüşmelere değinmek faydalı olur.

Görüşmeler sırasında, söz konusu hükümlerle ilgili dile getirilen, belli başlı değerlendirmelerden ilki²³

“...Çok önemli bir düzenleme daha getiriyoruz. Bunların en önemlilerinden biri de şu: Çekle ödemeler. Bakın, bugün iş hayatının içinde olan herkes bilir, *doğru, çekte vade yoktur ama bizim kendi iş hayatımızdan kaynaklanan bir sistem doğdu. Bu bugün mü doğdu? Hayır, yıllardır var. Herkes çeki vadeli olarak veriyor, hatta senet kalktı, çek verilir, vadeli çek yazılır, verilir.* Bu kriz zamanlarında ne problem çıkıyordu? *İş hayatında kötü niyetli insanlar var. Gidiyordu, bazen vadesinden önce bankaya götürüyordu o çeki tahsil etmeye kalkıyordu.* Halbuki diğer iş adamı ona göre çekini yazmış, oradaki imkânına göre yazmış. Şimdi “*Ancak vadesinde ibraz edilebileceği*” hükmü getiriyoruz. Bu, bugüne kadarki oluşan en önemli hastalığı çözebilecek bir düzenlemedir. Böylece, iş hayatındaki kavgalara, iş hayatındaki sorunlara en önemli çözüm getirecek maddelerden biri budur...” [vurgu eklenmiştir]

şeklindedir. Çekte “*vade*” meselesine aşağıda ayrıntısıyla değinilecek olmakla birlikte yeri gelmişken, görüşmede dile getirilen ve öne çıkan şu hususun burada bir kez daha vurgulanması faydalı olur: TTK'nın 707/II. maddesinin kendisine tanıdığı yetkiyle hâmil, elindeki çeki, içerdiği ileri keşide tarihinden önce bankaya ibraz ederse uygulamanın/ticari yaşamın geldiği bu noktada, *-iddia edildiği şekliyle-* artık kötü niyetli olarak görülmektedir.²⁴ Açık kanun hükmüne rağmen, taraflar

²³ TBMM Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem, 3. Yasama Yılı, 59. Birleşim, 17.02.2009, Salı, s. 35.

²⁴ Karş. 11. HD 12/06/1995, 3950/4882, (Eriş, s. 213). Geçmişte, karşılıksız çek keşidesinin dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümler kapsamında değerlendirildiği dönemde, ileri tarihli çek alanın, söz konusu çekin ancak “vadesinde” karşılığının bulundurulacağını bildiği; bu nedenle de kandırılmış sayılamayacağı; sonuç olarak bu hadise özelinde dolandırıcılık suçunun unsurlarının bulunmadığı sonucuna varılmıştı (6. CD. 03/04/1975, 1508/1588, YKD 1975/11, s. 122 vd.; CGK 02/06/1980, 103/209, YKD 1981/1, s. 83 vd.). Ayrıca bkz. Güleç, s. 91. Oysa anılan görüş de

arasında (ileri tarihli çek keşidesi yoluyla) bir vade anlaşmasının yapı-
lıp yapılamayacağı konusu, öğretilerde tartışılmış²⁵ olmakla ve hatta bu
hâlde dahi keşideciye, olası bir karşılıksızlık durumunun bedeli olarak
kanun koyucu tarafından cezai sorumluluk yüklenmekle beraber (Çek
Kanunu m. 16), görüşmeler sırasında dile getirildiği şekliyle çek, artık bir
borç senedi olarak kabul görüp tedavül etmekte ve hâminin (zaten de
bildiği) bu gerçeğe aykırı tutum ve davranışları, sorunlara, kavgalara,
hastalıklara neden olmakta; ticari barışı ve uyumu zedeleyerek ona za-
rar vermektedir.

Genel Kurul'da yapılan bir diğer değerlendirme de,²⁶

"...Nitekim, Türk Ticaret Kanunu 711'inci madde uyarınca "Elim-
den rızam dışı çıktı." diye samimi olmayan, dürüst olmayan, borçluyu
koruyan madde değişiyor; çeki alan dürüst, namuslu insan artık ken-
di kendini koruyabilecek. Çeki elinden çıkan insan gidip çekinin elinden
çıktığını ispat etmek zorundadır. Yani burada dürüst alacaklıyı koruyan
bir madde getiriliyor. Bunun için doğru bir maddedir, hepimiz katkı
verdik. Altı aydır söylüyoruz ama altı ay sonra geldi arkadaşlar. Yine,
çeklerle ilgili bu yasada vade... Arkadaşlar, artık "Çekte vade olmaz." ta-
biri bir piyasa gerçeği olmuştur. Ama bu piyasanın bir şekli var. Piyasada ti-
caret hacmi -hemen hemen artık "senet" diye bir şey kalmadı- tamamen çekle
dönüyor. Artık, çeki alan kişiler, kurumlar, çek alışverişi yapan insanlar, o
çekin üstündeki vadeyi bilerek, görerek kabul ettiğine göre bu vadeden önce gi-
dip insanların onuruyla oynamak kimsenin hakkı değildir. Ama geçtiğimiz
süreçte -yine ben size burada söyledim- bankalar dahi, kredi borcunu
aldığı çeklerin vadesiyle tasfiye edeceğini bilen bazı bankalar bile gününden
önce -on gün kala, on beş gün kala, bir ay kala, iki ay kala vadesine yani üze-
rindeki yazılı tarihe- gittiler, hepsini takasa sürdüler, arkasını yazdırdılar. Bı-
rakın kendisini, arkada 6 tane cirantaya, 7 tane cirantaya takip yaptılar

eleştiriden uzak değildi. Zira tam aksine hâmil, TTK'nın 707/II nci maddesinin
verdiği güvenle çekin (üzerinde yazılı keşide tarihi ne olursa olsun) ibrazında öde-
neceği inancını taşımaktadır (Kalpsüz, Meseleler, s. 58, 59). Karş. Somer(Kaboğlu/
Centel), s. 52 vd.; Bahtiyar, s. 51. Buna karşın yine öğretilerde, vadeli çeklerin, çekte
vadeyi yasaklayan TTK'nın 707. maddesinden yararlanan lehdar tarafından vade
teşkil eden ileri keşide tarihlerinden önce bankaya ibraz edilmesinin 765 sayılı
TCK'nın 508, 509 ve 510. (YTCK m. 155) maddelerinde düzenlenen güveni kötüye
kullanma suçunu oluşturacağı da iddia edilmiştir (Domaniç, Tasarı, s. 8, 9).

²⁵ Bkz. Kn. 19 vd.

²⁶ TBMM Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem, 3. Yasama Yılı, 59. Birleşim, 17/02/2009, Salı, s. 36, 37.

arkadaşlar. Bu nedenle, bu yasada getirilen, herkes, artık, çeki aldığı takdirde... Tabii, burada bir süre getirildi, 2009 sonuna kadar. Yani bu küresel krizin etkisini azaltmak amacıyla bir önlemdi ama en azından 2009 sonuna kadar, çeki alan, üzerindeki tarih neyse o tarihte bankaya ibraz edebilecek. Fakat burada bir sakınca var: Burada kötü niyetli çek borçluları... *Bu yasada yok ama herhâlde Çek Kanunu ile sürekli çekleri karşılıksız çıkan insanların da çeklerini üç ay sonra, altı ay sonraya beklememek lazım.* Orada yine iyi niyetli alacaklıyı korumak gerekiyor..." [vurgu eklenmiştir]

biçimindedir. Yapılan konuşma, yasalaşan her iki düzenleme hakkındadır. TTK'nın 711/III. maddesi bağlamında *keşidecinin* tutumu, tasvip edilmemiş; yeterli görülmemiş olacak ki, keşideciden daha fazlası beklenmektedir. Buradan, keşidecinin sadece bir talimat vermesinin yetmediği; kimi hukuki çarelere de ayrıca başvurarak iddiasını ispatlamasının beklendiği, anlamını çıkarmak uygun olur. Çekte vade meselesine bir kez daha değinilmiş; bononun uygulamadan silindiği gerçeği hatırlatılmıştır.

Sayın milletvekilinin yaptığı konuşma sırasında, göndermede bulunduğu şu iki mesele, hükmün uygulanışı sırasında karşılaşılabilecek olası sorunların çözümü için önemlidir: i. 3167 s.K'nın geçici 2. maddesiyle çekin belli bir tarihe kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için *muhatap bankaya* ibrazı geçersiz sayılmıştır. Ancak şurası bir gerçek ki, ödenmek için ibraz, sadece muhatap bankaya olmamaktadır. TTK'nın 710. maddesine göre takas odasına ibraz da, ödeme için ibraz anlamındadır. Dikkat edileceği üzere hükmün lafzı, "*...ödenmek için ibrazı geçersizdir.*" şeklinde değildir. Düzenleme, ödenmek için ibrazın sadece bir yolundan bahsetmiş; diğeri olan takas odasına ibrazı, dikkate almamıştır. *Şu hâlde, bir kural içi boşluk mu vardır yahut kanun koyucu bilinçli suskunluk içinde midir?* Sayın milletvekilinin yaptığı konuşmada değindiği bankalarla ilgili örnek, bankaların dahi vermiş oldukları kredilerin güvencesini çekte (ve özellikle onun taşıdığı cezai sorumlulukta) gördükleri gerçeği bir yana²⁷ takas odasına ibraz usulünden bahsetmesi nedeniyle son derece önemlidir. Zira bankaların tahsil yahut temlik ciro suyla hâmil oldukları çekleri, takas odası marifetiyle ödenmek için ibraz edecekleri hatırlandığında, 3167 s.K'nın geçici 2. maddesinin lafzıyla amacının örtüşmediğini; *hükmün son derece*

²⁷ Örneğin bkz. 19. HD 24.10.2003, 2002-7451/10475 (İBD 2005/4, s. 1370).

net ve tereddütsüz lafzının aşılmasındaki zorluk bir yana amaca uygun bir yorum için (şayet varsa) hukuki boşluğun boşluk doldurma yöntemleri ile doldurulması gerektiğini söylemek mümkündür.

Diğer mesele **ii.** yine 3167 s.K'nın geçici 2. maddesinden *kimlerin* istifade edeceğiyle ilgilidir. Gerçi bu kapsamda, *keşideciler* yönünden bir çekişme yaşanması beklenmemelidir. Ancak müracaat borçluları içinde yer alan; keşideci dışındaki (cezaî sorumluluk taşımayan) *cirantaların* da bu vesileyle anılan hükümden yararlanıp yararlanamayacağı, çözüme kavuşturulmalıdır. Cirantalar da (ve hatta avalistler), tıpkı keşideciler gibi ekonomik/ticari durumunu, çekin üzerinde yazılı ileri keşide tarihine göre mi planlamaktadır? Onlar da mı bu güvene/zımı anlaşılmaya/ticari örf ve âdete itibar etmektedir? Kısaca şu hususu vurgulamak uygun olur: Düzenlemeyle *ödenmek için ibraz geçersiz* sayıldığına göre keşideci dâhil hiçbir müracaat borçlusuna karşı çeke dayalı alacağın tahsili bakımından dava/takip yoluyla başvurmak olası gözükmemektedir (TTK m. 720, 721; İİK m. 170/a).²⁸ Kanun koyucunun yasalaştırdığı bu düzenlemeyle keşideci yanında diğer tüm müracaat borçlularını da içerecek şekilde, *geniş bir ekonomik koruma alanı* yaratmak isteyip istemediği, yine sayın milletvekilinin yaptığı konuşmada, cirantalardan da bahsetmiş olması bakımından belki bir cevap bulabilir. Gerçi, hemen belirtelim, bir kanun hükmüyle ilgili olarak yasama süresince yapılan değerlendirmeler, o düzenlemenin yorumlanması ve uygulanması bakımından başlı başına yeterli ve tatminkâr kaynaklar olarak görülmeyebilirse de; görmezden de gelinmemelidir. Çalışma içerisinde göndermede bulunulan müzakere metinleri, bu tereddütte ve fakat titizlikle ele alınmalıdır.²⁹

Hükümlerin müzakeresi sırasında, nadiren de olsa muhalif görüşler (özellikle çekte vade meselesiyle ilgili olarak) dile getirilmiştir.³⁰ Örneğin,

“...Çekin üzerinde yazılı tarihte ödenmesini sağlamaya çalışıyoruz, bu da ekonominin yapısına aykırı. Dünyanın hiçbir yerinde yazılı tarihte çek olmaz,

²⁸ 13. HD 19.01.2004, 2003-16488/172, (YKD 2004/8, s. 1234-1235); 12. HD 20.12.2005, 22376/25548, (MİHDER 2005/2, s. 515-516); 11. HD 01.07.2004, 4368/7867 (yayımlanmamıştır); 12. HD 30/03/2006, 5046 /6520 (Uyar, s. 15084).

²⁹ Ayrıca bkz. Edis, s. 190, 191.

³⁰ TBMM Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem, 3. Yasama Yılı, 59. Birleşim, 17/02/2009, Salı, s. 51.

çek prezante edildiği, verildiği tarihte geçerlidir. Korkunç bir ekonomik hata bu. Bunu çok iyi bilmek lazım...." [vurgu eklenmiştir]

Son olarak şu görüşe de atıfta bulunmak gerekir:³¹

"...Bu yasalar içerisinde, yine, piyasayı çok yakından ilgilendiren, âdeta iç piyasanın dinamiği olarak gördüğümüz çekle ilgilidir. Çekin kullanımında 2008 yılının ikinci yarısından itibaren piyasada, âdeta, esnaf arasında, tüccar arasında, sanayici arasında çek kesilmez olmuştu veya en aza inmişti. Sebebi ise çekin, yasa gereği, üzerindeki tarihte değil, ibraz edildiği anda tahsil edilmiş olmasıdır. Bu, yasadaki kaynaklanan sıkıntı sonucunda, **piyasalardaki bu nakit darlığı sebebiyle de verilen çekler vadesinden önce tahsil edilmeye başlayınca, âdeta, işletmelerimiz çek kesmez olmuştur. Bu da piyasadaki canlanmayı engellemiş, piyasadaki nakit darlığını aşmada zorluğa sebep olmuştur.** Buna dikkat edilmesi, bunun tespiti sonucunda da yine hazırlanan bir yasa ile bu çekteki **vadenin**, üzerinde yazılı olan vadede ancak tahsil edilebileceğini gerçekleştirmeyi sağlayacak kolaylık getirilmiş ve 19'uncu maddeyle ilave edilen geçici 2'nci maddeyle de 31.12.2009 tarihi-ne kadar üzerine yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir." ibaresi konmuş ve böylelikle de 31.12.2009'a kadar piyasada dolaşan ve verilen çeklerin, ancak üzerindeki tarihte tahsil edilebileceği kararına varılmış ve bu tarihten önce herhangi bir ibraz esnasında "Karşılığı yoktur." **kaşesi artık vurulmayacaktır.** Tahmin ederim bu da daralan piyasaya, nakit darlığı çeken piyasada piyasanın hareketlenmesi noktasında mutlaka olumlu yönde etkili olacaktır diye düşünüyorum..." [vurgu eklenmiştir]

Konuşmada geçen, özellikle çekin üzerinde yazılı (ve ileri tarihli) keşide tarihinden önce de ödenmek üzere ibraz edilebilmesi nedeniyle ticari yaşamda çekin kullanımının azalmış olması; bunun da piyasa-da nakit darlığına sebebiyet vermesi meselesi, vurgulanması gereken hususlardandır. Oysa tam aksi sonuç, anılan düzenlemenin yasallaşmasının ardından da gündeme gelebilir. Zira çekin, vade içermemesi; ileri tarihli de olsa ibrazında, -karşılığı varsa- tahsil edilebilmesi; aksi durumda keşidecinin cezai sorumluluk taşıması, ticari yaşamın aktörlerinin bono yerine çekle "borçlanmasına" yol açtığı, bir gerçektir. Söz konusu hükmün yasallaşması, çekin âdeta "bono" muamelesi görmesine; bo-

³¹ TBMM Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem, 3. Yasama Yılı, 59. Birleşim, 18/02/2009, Çarşamba, s. 37, 38.

noda uzun tutulmayan vadenin “çeklerde de” kısılmasına (!) sebebiyet verebilir. Sonuç olarak bono ile çek arasındaki haksız rekabetin –cezaî sorumluluk meselesi hariç- *geçici süreyle* giderildiği dahi iddia edilebilir. “Vade” yönünden bononun maruz kaldığı ekonomik tercihler, artık çek için de geçerli olabilecektir.³² Bu durumun sözü edildiği gibi piyasadaki nakit darlığının/kaynak sıkıntısının aşılmasına yardımcı olup olamayacağını, uygulama gösterecektir. Ancak şurası bir gerçek ki, ticari yaşamda çekin, amacından saparak bir borçlanma aracı gibi bononun yerini almasında iki gerekçe, öne çıkmaktadır: Bunlardan ilki, i). hâmilinin “vadeyi” beklemekle yükümlü olmaması; ikincisi ise ii. keşidecinin cezaî sorumluluk taşımasıdır.

Konuşma içerisinde değinilen hususlardan bir diğeri de, yeni düzenlemeyle birlikte, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz edilmesi durumunda, çeke –ifade edildiği gibi- “karşılığı yoktur” kaşesinin artık vurulmayacak olmasıdır. Bu konuya aşağıda bir kez daha değinilecek olmakla birlikte,³³ yeri geldiğinden, şimdilik şu hususun tartışılmaya açılması mümkündür: Kanun metninde her ne kadar, çekin taşıdığı ileri keşide tarihinden önce “....ibrazının geçersiz...” olacağı düzenlenmişse de bu hükmün *sadece* –taşıdığı ileri keşide tarihi nedeniyle- ibrazı anında karşılığı olmayan çeklerin karşılıksız kalmasının önüne geçmek amacını mı taşıdığını belirlemek gerekir. Temel gayenin bu olduğunda tereddüt yoktur. Zira keşideci, *artık* ileri keşide tarihli çekin karşılığını muhatap bankada önceden bulundurmakla yükümlü değildir.³⁴ Ancak gerçekten de çekin karşılığı –ileri olan keşide tarihinden de önce- muhatap bankada varsa ve hazırsa; TTK’nın 707/ II nci maddesi de hâlâ yürürlükte olduğuna göre hâmil, çeki muhatap bankaya ibraz ederek bedelini tahsil edebilir mi? Yukarıda bahsi geçen konuşmalardan birinde,³⁵ kötüniyetli keşidecilerden bahsedilmiş; çekte vade uygulamasıyla kötüniyetli keşidecilerin de korumaması gerektiğine değinilmiş; bu sorunun belki de –ifade edildiği şekliyle- Çek Kanununda yapılacak bir düzenlemeyle çözüme kavuşturulabileceği belirtilmiştir. Bu ifade tarzının ve içerdiği görüşün “....ibrazı

³² Ayrıca bkz. Kn. 28.3.

³³ Bkz. Kn. 37.2

³⁴ Oysa bkz. Kalpsüz, *Meseleler*, s.59, 60.

³⁵ TBMM Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem, 3. Yasama Yılı, 59. Birleşim, 18/02/2009, Salı, s. 37.

geçersizdir.” şeklindeki hükmü, karşılığı olan çekler yönünden aşmak bakımından ne kadar yardımcı olacağı şüphelidir. Ancak en azından kanun koyucunun, çeke adeta “vade” kazandırmak şeklindeki olağanüstü ve istisnai düzenlemenin kötü niyeti gizleyecek ve onu meşru kılacak şekilde uygulanabileceği gerçeğinin de farkında olduğu söylenebilir. Şu hâlde,

i. Çekin ibrazında, karşılığının da olması hâlinde, keşidecinin –artık kanunen de benimsenen vade anlaşmasına rağmen– çekle işleyen hesapta yeteri kadar para tutmak suretiyle çekin tahsiline –zımnen de olsa– rıza gösterdiğini söylemek mümkün müdür?

ii. Yoksa hükmün açık lafzı, TTK’nın 707/II. maddesi hükmüne rağmen her halükârda ibrazı geçersiz mi görmektedir?

iii Düzenlemenin bir geçici hüküm olduğu; TTK’nın 707. maddesi başta olmak üzere 3167 s.K’da ve çekin hukuki niteliğinde köklü bir değişiklik meydana getirmediği dikkate alındığında, hükümle ilgili görüşmeler sırasında dile getirilen –sınırlı– amaca uygun bir yorum yapmak mümkün olacak mıdır?

II. ÇEKTE “VADE” MESELESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Genel Olarak

Çek, *mevcut* bir paranın ödenmesi talimatının verilmesidir; bono ise *gelecekte* yani vadesinde söz konusu paranın ödenmesinin taahhüt edilmesidir.³⁶ Buna rağmen, ileri bir tarihin keşide tarihi olarak gösterilmesi suretiyle vade yaratılması ve bu yolla çekin ödeme aracı olma amacından saparak bono gibi bir kredi ya da teminat aracı haline getirilmesinin başlıca iki sebebi olduğu ileri sürülmektedir: Bunlardan ilki, çekin damga vergisine tabi olmaması; ikincisi ise karşılıksız çek keşide etmenin suç olması ve bunun da lehdar için önemli bir güvence teşkil etmesidir.³⁷

³⁶ Erman, s. 123. Ticari senetlerin kredi ve ödeme aracı şeklindeki iktisadi fonksiyonları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İnan, *Batider* 1969, s. 93 vd.

³⁷ Tekinalp, s. 930-931; İnan, s. 101; Karayalçın, *Batider* 1981, s. 222; Kaynar, s. 81-83; Şimşek, s. 442; Yasaman, s. 226. Bu son Yazar, vergi oranı çok düşük olduğundan damga vergisinden muaf olmanın, çekin tercih sebebi olmasında önemli bir faktör olmadığını; buna karşılık keşidecinin ağır yaptırımlara tabi olmasının asıl neden teşkil ettiğini belirtmiştir. Aynı yönde bkz. Çöl, s. 211. Damga Vergisi ile ilgili son

Türk Ticaret Kanunu'nun 707 ve 705. maddelerinin –aynı Kanun'un 1474. maddesi uyarınca metne dâhil kabul edilen– kenar başlıkları, sırasıyla “vade” ve “vadeden sonraki ciro” olmasına rağmen; çekte teknik olarak bir vadenin bulunup bulunmadığı öğretide tartışılmıştır:

TTK'nın 615. maddesinde sayılan 4 tip vadeden biri olan “görüldüğünde” (ödenmek üzere) vadenin, çeke ilişkin TTK'nın 707/I. madde-sindeki “Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir.” düzenlemesine uygun düşmesi sebebiyle öğretide,³⁸ çekte sadece tek tip –yani görüldüğünde ödenecek– vadenin bulunduğu ileri sürülmüştür. Buna karşın yine öğretide,³⁹ yukarıda anılan kenar başlıklarının aksine, çekte teknik anlamda bir vadenin söz konusu ol(a)mayacağı, üç ayrı gerekçeyle ileri sürülmüştür: Birincisi, poliçe-de, Türk Ticaret Kanunu'nun saydığı 4 tür vadenin dışında bir başka vade türü getirildiği zaman, TTK'nın 615/II inci maddesi uyarınca poliçenin (ve bononun, TTK m. 690) batıl olacağı düzenlenmişken; yine TTK'nın 707/I. maddesi hükmü, bu esastan ayrılarak çekin görüldüğünde ödenecek olması prensibine aykırılık içeren kayıtları yazılmamış hükmünde saymıştır. İkinci gerekçeye göre, ibraz süreleri zaten bir vadeden bahsedilemeyecek kadar kısadır ve son olarak çek, bono ve poliçeden farklı olarak ödeme aracı olduğundan, –bir emredici kural olarak– çekin ibrazında, yani muhatap banka tarafından görüldüğünde ödenmesi gerekir.

Kanaatimizce de, çekin iktisadi ve hukuki işlevi düşünüldüğünde, “çek” ile “vade” kelimelerinin dahi yan yana gelmesi mümkün değildir. Türk Ticaret Kanunu'nda çeke ilişkin hükümleri arasında yer alan 705 ve 707. maddelerin kenar başlıklarındaki “vade” terimine, teknik bir anlam yüklenmemelidir. Kaldı ki, kanun koyucu, çekte vade olmayacağına ilişkin tereddütsüz tavrını, TTK'nın 707. maddesinde ortaya

olarak karş. 4962 s.K m. 12. (RG, 07/08/2003, S. 25192).

³⁸ Karayalçın, s. 266, 290; Öztan, 1079; Poroy, s. 262; Domaniç, s. 564, 604, 965; Akya-zan, s. 687; Doğanay, s. 2134; İmregün, s. 128; Tekinalp, s. 926 vd.; Aker, s. 21 vd.; Eriş, s. 211; İpekçi, s. 2883.

³⁹ Kendigelen, s.195 vd.; Türk, s. 127; Kalpsüz(Erem/Çelebican), s. 67, dn.101; Tan-doğan, s. 78; Öztan, s. 1079; Göle, s. 74, 131. Hatta son Yazar, bu tip çeklere “vadeli çek” denilmesini uygun bulmayıp ileri tarihli veya sonraki tarihli çek denilmesin-de isabet olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bkz. Moroğlu, s. 534. Vadenin hukuken yasaklandığı yönünde bkz. İnan, *Batider* 1969, s. 94; Kendigelen, *Makalelerim*, s. 85; Bahtiyar, s. 44. Çeke vade konulmasına gerek olmadığı yönünde bkz. Pulaşlı, s. 12.

koymuştur. Öte yandan, poliçeye ait hükümler arasında yer alan, “*vadesinden önce ve vadesinde ödeme*” kenar başlıklı TTK’nın 622 nci maddesinde düzenlenen; muhatabın, vadesinden önce ödemede bulunduğu takdirde, bundan doğan tehlikeyi kendi üzerine almış biçimde hareket edeceğine ilişkin hükmün⁴⁰ bonoya da uygulanabilirliği kabul edilmiş iken (TTK m. 690), kanun koyucu, aynı hükmün çek için de uygulanabilir olmadığı düşüncesiyle TTK’nın 730. maddesinde, bu hükme atıfta bulunmamış ve örtülü olarak da olsa çekte vade olgusuna fikri açıdan yer vermemiştir.

B. “Vadeli” Çek Uygulaması

19 Mayıs 1931 tarihinde Cenevre’de imzalanan “*Çekler Hakkında Tekdüze Kanuna İlişkin Cenevre Anlaşması*”nın⁴¹ 28. maddesinden alınan *çekin ibraz günü ödeneceği* esası, Cenevre’de de tartışmalara yol açmış⁴² ancak sonuçta bir ödeme aracı olan çeki, istisnaen de olsa kredi işlevi görme imkânının tanınması uygun bulunmuştur⁴³.

TTK’nın 707/II. maddesinde *çekin*, üzerinde keşide günü olarak gösterilen günden önce ibraz edilebilirliğinden bahsedilmiş; bu yolla aslında örtülü biçimde de olsa, çeki, gerçeği yansıtmayan; başka bir deyişle (gerçekte keşide edildiği günden) ileri bir tarihin keşide tarihi

⁴⁰ TTK’nın 622/II. maddesinde “Vadeden önce ödeyen muhatap bu yüzden doğacak mesuliyeti üzerine almış olur.” denmişse de, Tasarıda, bu hüküm mehz Kanuna uygun olarak yeniden kaleme alınmış ve Tasarının 710/II. maddesinde, “Vadeden önce ödeyen muhatap, bundan doğacak tehlike kendisine ait olmak üzere hareket etmiş olur” hükmü getirilmiştir. Bu hâliyle düzenleme, öğretilde amaca ve mehaza uygunluk açısından daha isabetlidir (Narbay, s. 188). Tasarıda yer alan metnin gerekçesi “...hükümde söz konusu olan mesuliyet değil, vadeden önce ödemenin doğurabileceği tehlikedir. Bu nedenle 710. madde ikinci fıkrasında hükmü kaynağa uygun biçimde düzenlemiştir” şeklindedir.

⁴¹ Cenevre Anlaşması, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce onaylanıp yasalaşmış değilse de, 1957 tarihli yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu’nun çeki ilişkin hükümleri, büyük ölçüde bu anlaşmaya uygun olan İsviçre Borçlar Kanunu’ndan alındığından; Cenevre Anlaşmasını kabul eden ülkelerle Türk hukuku arasında büyük ölçüde benzerlik bulunmaktadır (Reisoğlu, s. 10).

⁴² Ayrıntısı için bkz. Tandoğan, s. 73 vd.; Gökçe, s. 127 vd.; Poroy/Tekinalp, s. 261.

⁴³ Gökçe, s. 128. Ayrıca bkz. Tandoğan, s. 12; Eriş, s. 212. Yazar, damga resminden muaf olan çeklerin yasaya aykırı olarak bono fonksiyonunu ifa ettiğini belirtmiştir.

olarak yazılmasına izin verilmiştir.⁴⁴ Ancak, yine aynı hükümde, çekin her halükârda, ibraz günü ödeneceği düzenlenerek adeta gerçeğe aykırı keşide günü içeren çeklerde geçerli sonucun ne olacağı da belirtilmiştir.⁴⁵

Keşide tarihinden önce ibraz edilen çeklerin karşılığının muhatap bankada bulunması halinde ne olacağı, Kanun'un sözü edilen bu açık hükmüyle düzenlemişken; karşılığının bulunmaması durumunda ne olacağı, açık olarak Çek Kanunu'nun 16. maddesiyle hükme bağlamıştır.⁴⁶ Ancak Çek Kanunu'ndaki çekin üzerinde yazılı keşide tarihinden önce de olsa ibraz edildiğinde karşılığının kısmen dahi bulunmaması durumunda, keşidecinin cezalandırılacağı hükmü (Çek Kanunu m.16/I), "*vadeli çek*" uygulamasının önüne geçmeye yetmemiştir.⁴⁷ Lehdarın çeki alırken görüp bildiği (*belki de kabul ettiği*) tarihten önce muhatap bankaya çeki ibraz etmesi, ticari bir risk olarak görülmüştür. Sözü edilen bu risk, keşideci ile lehdar arasında var olduğu düşünülen iyi niyet anlaşmasının bozulabilmesi ihtimali üzerine kuruludur ve bu ihtimalin, tarafları da bağlayıcı bir biçimde, ödemeye herhangi bir geciktirici etkisi bulunmamaktadır.⁴⁸

Çeke, ayrıca garanti yahut teminat işlevi kazandırmak, bir tercih meselesidir; kanun koyucu bu tercihi benimseyerek yasalaştırabilir. Ancak, TTK'nın 707. maddesi varlığını koruduğu sürece vadeli çek yaratmak; çeki bir kredi aracı hâline getirip damga vergisi muafiyetinden istifade etmek; son olarak gerçekten bir kredi/borçlanma aracı olan bononun ve poliçenin aksine ibrazında (uygulamadaki şekliyle "*vadesinde*") ödenmeyen çek için geçerli cezai sorumluluk tehdidini, alacağın tahsilinde bir güvence görmek, Türk Ticaret Kanunu'nun öngörüp düzenlemediği bir durumdur.⁴⁹ Zira çeke ileri keşide tarihi

⁴⁴ Göle, s. 72-73; Bahtiyar, s. 46.

⁴⁵ Kalpsüz(Erem/Çelebican), s. 105; Somer, s. 53. İleri keşide tarihli çeklerin ibrazında ödenmesinin sebebinin çekin damga vergisinden muaf olması avantajından yararlanmak için bono ve poliçe yerine çekin tercih edilmesinin ve ileri keşide tarihi atarak çeki adeta kredi aracı olarak kullanmanın sonucu, Hazine'nin zarara uğratılmasını engellemek olduğu yönündeki görüş için bkz. İpekçi, s. 2884 .

⁴⁶ Tekinalp, s. 926. Ayrıca bkz. Kn. 26.4.

⁴⁷ Kendigelen, s. 198.

⁴⁸ Türk, s. 127. Ayrıca bkz. İnan, s. 117; Kn.8, dn.11.

⁴⁹ Bu durumu kanuna karşı hile olarak vasıflandıran görüş için bkz. Tandoğan, s. 87; İnan, *Batider* 1981, s. 101; Reisoğlu, s. 20; Çöl, s. 199. Bu son Yazar, vadeli çeklerin

yazılmasının mümkün görülmesi, bu vesileyle vade yaratılması değil; ibraz sürelerinin uzatılıp kısaltılabilmesi amacıyla⁵⁰ Çekin üzerine, görüldüğünde ödeneceği prensibine aykırı yazılacak herhangi bir kaydın yazılmamış hükmünde olduğu düzenlenerek (TTK m. 707/I) çekin bir kredi aracı gibi kullanılmasına mani olunmak istenmiştir.⁵¹

C. “Vadeli” Çeklerin Kronolojik Olarak Geçirdiği Yasal Evrim

Tablo I Türk Ticaret Kanunu	MADDE 707: Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek ibraz günü ödenir.”
Tablo II 19.3.1985 tarih ve 3167 sayılı Çek Kanunu	MADDE 4: “Çekle işleyen hesabın bulunduğu banka şubesi, ibraz edildiği anda karşılığı bulunan çeki ödemek mecburiyetindedir. Çekin karşılığının kısmen bulunması halinde ise bu miktar ödenir...” MADDE 16: “İbraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ... yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen dahi olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler ... hapis cezası ile cezalandırılırlar. ”

de damga vergisinden muaf olması hâlini, vergi kanunlarına aykırı hareket etmeksiz bir bireyin vergi mükellefiyetinden kurtulması ve hazineyi vergi kaybına uğratması olarak tanımlanan “vergiden kaçınma” durumu şeklinde değerlendirmiş ve ileri keşide tarihli çeklerin de damga vergisine tabi olması yönündeki (Dirikkan, s. 19, dn.31 ve Şimşek, s. 442) fikre katılmıştır.

⁵⁰ Reisoğlu, Sempozyum, s. 56; Bahtiyar, s. 44.

⁵¹ Kalpsüz, *Batider* 1981, s. 235. 11. HD 11/02/1991, 9155/767, (Eriş, s. 212).; 12. HD 26/04/2001, 6458/7034, (Eriş, s. 214-215).

Tablo III Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hâmillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına ilişkin Adalet Bakanlığı Taslağı¹	MADDE 3- 3167 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. “Madde 4.-.... <i>Koşullarına uygun ve karşılığı var olan çek,ibraz edildiğinde ödenir.</i> <i>....”</i> MADDE 4- 3167 sayılı Kanunun 5 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. “Madde 5.- ... <i>Keşide gününden önce ibraz edilen çek, karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması hâlinde hiçbir işlem yapılmaksızın hâmiline geri verilir. Türk Ticaret Kanunun 707 nci maddesinin ikinci fıkrası hükmü saklıdır.”</i> MADDE 13- 3167 sayılı Kanunun 16 ıncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. “Madde 16- <i>Keşide gününe göre ibraz süresi içinde ... ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle... cezalandırılır.</i> <i>...</i> <i>Mahkeme ayrıca işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ... çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verir. Yasaklanma kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına bildirilir.”</i>
---	---

Tablo IV 11.02.2002 tarihli 1/970 sayılı Tasarı ve 15.4.2002 tarihli Adalet Komisyonu Raporu, S. Sayısı: 872 (HÜKÜMSÜZ)	MADDE 4- 3167 sayılı Kanunun 5 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. “Madde 5: <i>Keşide gününden önce ibraz edilen çek hakkında Türk Ticaret Kanununun 707 nci maddesinin ikinci fıkrası uygulanır. Şu kadar ki, yeterli karşılığı bulunmayan çek, üzerine kısmî ödemeye ilişkin kaydın konulması dışında hiçbir işlem yapılmaksızın hâmiline geri verilir; bu çek dolayısıyla keşide tarihine kadar herhangi bir hukuk yoluna başvurulamaz.”</i> MADDE 13- 3167 sayılı Kanunun 16 ıncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. “Madde 16- Keşide gününe göre <i>ibraz süresi içinde</i> ... ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, ... çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar... ... <i>Mahkeme, ayrıca işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verir.</i> <i>Yasaklanma kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir...</i> ...”
--	---

Tablo V 26.02.2003 tarih ve 4814 sayılı Kanun, RG. 08.03.2003, S. 25042) Adalet Komisyonu Raporu, S. Sayısı: 58	MADDE 3- 3167 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. “Madde 4. – ... <i>Koşullarına uygun ve karşılığı var olan çek, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde sonra ödenir. ... Çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması halinde bankanın ödeme yükümlülüğü, ... çek hesabında bulunan miktarla sınırlıdır... çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Çek hamili, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi; Cumhuriyet savcılığına şikâyetle bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir...”</i> MADDE 4- 3167 sayılı Kanunun 5 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. “Madde 5. - Çekin ibrazında karşılığının tamamen ödenmemesi veya çek hamili tarafından kısmî ödemenin kabul edilmemesi halinde, ibraz tarihi ile ödememe nedeni çekin üzerine yazılır ve çek, üzerine imzası alınarak hamiline geri verilir; çekin ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanır” MADDE 14- 3167 sayılı Kanunun 16 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. “Madde 16- Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4 üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksen milyar liradan fazla olamaz. Bu miktar, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun ek 2 nci maddesine göre her yıl artırılır. Bu suçtan mükerrirlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir. ...”
Tablo- VI 09.11.2005 tarihli (1/1138) Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, (S. Sayısı: 96)	II- Muacceliyet MADDE 795- (1) Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. (2) Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek, ibraz günü ödenir.

Tablo VII 18.02.2009 tarih ve 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (S. Sayısı: 329) ⁵²	MADDE 18: 19.3.1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hâmillerinin Korunması Hakkında Kanun'a aşağıdaki geçici madde eklenmiştir. "Geçici Madde 2- 31/12/2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir." Madde Gerekçesi: "MADDE 19- Madde ile; belirli bir süreyle çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersiz kabul edilerek ekonomik sıkıntılarla çeklerin zamanında ödenememesi sonucunda ticari hayatta karşılaşılan sorunlara ve mağduriyetlere çözüm üretilmesi amaçlanmaktadır.
---	---

D. Çek Kanunu'ndaki 2003 Yılı Değişikliğinden Önce Öğretideki Değerlendirmeler

1. Türk Ticaret Kanunu'nun 707/II. maddesi Hükmündeki "Ödenir" İbaresinin Değerlendirilmesi

TTK'nın 707/II. maddesindeki "ödenir" ibaresi üzerinde, öğretide yorum farklılıkları doğmuştur.⁵³

Tekinalp⁵⁴ "ödenir" ibaresinin, muhatap banka yönünden ne bir yükümlülük ne de bir keyfilik anlamına geldiği görüşündedir. Yazar,⁵⁵ ileri keşide tarihli çeklerin geçerli sayılmasının sebebinin, ödeme aracı olan bu senedin *istisnaen* kredi sağlayıcı bir rol oynamasına imkân tanımak olduğunu; öte yandan tarafların böyle bir çekin, keşide tarihinden önce ödenmesini istediklerinde de bu kapıyı kapatmamak amacıyla Cenevre Anlaşması'nda "ödenebilir" ifadesinin tercih edildiğini belirtmiştir. "Ödenir" kelimesinin, keşide tarihinden önce çek ibraz edildiğinde de, çekin karşılığı mevcut değilse müracaat hakkı doğar ve çek takibe konulabilir, şeklinde yorumlanmaması gerekir:⁵⁶ Cenevre

⁵² Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara- 12 Ocak 2002, s. 107 vd.

⁵³ Ayrıca bkz. Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hâmillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/970), S. Sayısı, 872, Madde 4'ün Gerekçesi, s. 3-4.

⁵⁴ Tekinalp, Sempozyum, s. 44 vd.

⁵⁵ Tekinalp, s. 927.

⁵⁶ Tekinalp, s. 930, 932. Aynı yönde bkz. Bahtiyar, s. 47; Gökçe, s. 130 vd. Karş. Tan-

Anlaşması'ndaki "ödenebilir" ibaresi, *sadece* ödeme için keşide tarihinin beklenilmesine ihtiyaç olmadığını vurgulamak amacıyla tercih edilmiştir. Bu nedenle de Çek Kanunu'nun gerek 4 gerekse 16. maddeleri, Cenevre Konvansiyonu ile getirilen ortak hukuka aykırı olup "vadesinden" önce ödenmeyen bir özel hukuk borcunun hapis cezası ile cezalandırılmaması gerekir.

Bozer,⁵⁷ "ödenir" kelimesinin "ödenebilir" şeklinde kaleme alınması gerektiğini; bunun muhataba verilmiş bir yetkiyi ifade ettiğini; bu yetkinin kullanılmaması nedeniyle ne hukuki ne de cezai yaptırımın gündeme geleceğini ifade etmiştir.

İnan⁵⁸ da meseleye aynı açıdan yaklaşmış; muhatap bankanın ödeme sebebiyle hâmile karşı sorumlu olmayacağını; Cenevre Anlaşması metninin bu temel ilkesinin Kanun'da kullanılan "ödenir" ibaresiyle değişmeyeceğini belirtmiştir. İleri keşide tarihi, muhatap bankaya keşideci tarafından verilmiş "bu tarihten önce ödeme yapma" talimatıdır. Bu halde, muhatap, bu talimata uyup ödeme yapmazsa hâmil, muhatapı sorumlu tutamaz; talimata uymayıp hâmile ödeme yaptığında, bu kez muhatap keşideciye karşı sorumlu olmayacaktır; zira "ödenir" ibaresiyle kendisine ödeme yetkisi verilmiştir.

Göle⁵⁹ de "ödenir" ibaresinin muhatap bankaya bir takdir hakkı verdiğini fakat Çek Kanunu'nun gerek 4 gerekse 16. maddelerinin bunu bir mecburiyete çevirdiğini; bu nedenle de Çek Kanunu'nun ilgili hükümlerinin, TTK'nın 707. maddesi hükmüyle çatıştığını ifade etmiştir: Çek Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin Tasarı taslağında (Tablo III) ileri keşide tarihli çeklerin keşide tarihinden önce ibraz edilip de karşılıksız çıkmaları durumunda, hiçbir hukuki işlemin yapılmayacağı yönündeki düzenleme ile tekrar TTK'nın 707. maddesi hükmünün ruhuna geri dönmüştür.

Kalpsüz,⁶⁰ çekte kabul müessesesi olmadığından, lehdar ile muhatap arasında hiçbir hukuki ilişkinin bulunmadığını; bu nedene de ileri tarihli çekin *üzerinde yazılı tarihte* ibraz edilmesi durumunda ödenece-

doğan, s. 17 vd.

⁵⁷ Bozer, s. 62.

⁵⁸ İnan, Batider 1981, s. 224, 238.

⁵⁹ Göle, Sempozyum, 68. Ayrıca bkz. Tandoğan, s. 10.

⁶⁰ Kalpsüz, s. 87. Aynı yönde bkz. Karayalçın, s. 278; Tandoğan, s. 72.

ğini söylemenin o kadar da doğru olmadığını, zaten çeke ilişkin Cenevre Anlaşmasında da, çekin ödenebileceğinin (*payable, zahlbar*) ifade edildiğini belirtmiştir.

2. İleri Tarihli Çeklerde Müracaat Borçlusu Keşidecinin Sorumluluğu Meselesi

Karayalçın,⁶¹ iş hayatının ileri tarihli çeklere olan ihtiyacını göz önüne alarak 25.1.1982’de Adalet Bakanlığı’na, yasalaşması planlanan Çek Kanunu ile ilgili “Üzerinde yazılı tarihten önce ibraz edilen çekler hakkında protesto işlemi yapılmaz” şeklindeki kişisel önerisini sunmuştur. Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı taslağında, bu öneriye yer verilmemişse de Tasarıda, keşide tarihinden önce ibraz edilecek çekler için de *karşılıksız çek keşide etme suçunun* oluşacağına dair bir hüküm yer almamıştı. Lakin TBMM’nin 17.01.1985 tarihli oturumunda, bu Tasarı geri alınmış ve 14.2.1985 tarihli Adalet Komisyonu’nun 2. raporu ile Çek Kanunu’nun 16. maddesindeki hüküm getirilmiştir.

Karayalçın,⁶² Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Tasarı Taslağına (*Tablo III*) göre, ileri keşide tarihli çeklerin keşide tarihinden önce ibrazı halinde, karşılıksız çek keşide etme suçu bakımından keşidecinin cezalandırılmamasını isabetli bulmuş; ancak böyle bir çekin keşidecisinin özel hukuk karşısındaki durumunun ne olacağı hakkında açık hüküm bulunmadığını; Taslak bu haliyle yasalaşacak olursa bankanın keşide tarihinden önce ibraz edilen çek hakkında protesto işlemi yapabileceğini; oysaki özel hukuk ve ceza hukuku arasında böyle bir ayırımın yapılmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Tekinalp,⁶³ Çek Kanunun’da Değişiklik Yapılmasına Dair Tasarı Taslağında (*Tablo III*) ve buna uygun olarak hazırlanan (*ancak hükümsüz kalan*) Tasarıda (*Tablo IV*), keşide tarihinden önce ibraz edilen çekler hakkında özel hukuka dair dava ve takip hakları ile cezai takibat yollarının kapatılmış olmasının Cenevre Anlaşması ile oluşan ve değişikliğe uğramaksızın uygulanan ortak çek hukukuna da uygun düştüğünü ifade etmiştir.

⁶¹ Karayalçın, Sempozyum, s.39.

⁶² Karayalçın, Görüş, s. 137.

⁶³ Tekinalp, s. 932.

Kalpsüz,⁶⁴ ileri keşide tarihli çeklerin ibrazıyla ödenmemesi durumunda da, diğer senetlerin ödenmemesine bağlanan sonuçların doğması gerektiğini; hem özel hukuk hem de ceza hukuku yönlerinden keşidecinin sorumluluğunun bulunduğunu kabul etmenin gerekliliğini ifade etmiştir: Bir çek tedavüle çıkarıldığı andan ibraz süresinin sonuna kadar herhangi bir anda ödenmek üzere ibraz olunduğunda, muhatap bankada karşılığın bulunmaması halinde o çek “karşılıksız” kabul edilmelidir. İleri keşide tarihli bir çekin ibrazında ödenmemesi halinde, “karşılıksız” çıkmış olmasının cezalandırılıp cezalandırılmayacağı ise ihlal edilen kamu menfaati dikkate alınarak Devlet tarafından takdir edilir. Ancak devletin de, fertlerin menfaatlerinin gerçekleşmesini temin eden tedbirlerden ve başvurabilecekleri yollardan onları mahrum etmeye hakkı bulunmamaktadır. Kalpsüz, Çek Kanunu’nun 5/II. maddesi için Tasarı Taslağı metnini (Tablo III) uygun bulmamış ve kendisi “Üzerinde keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek üzere ibraz olunan çek ibraz günü ödenir; ödenmediği takdirde çekin ödenmemesine bağlanan hukuki sonuçlar doğar, kısaca senedin üzerine karşılıksız olduğu yazılır, senetten doğan müracaat hakları kullanılabilir, senet bedelinin ödenmesini teminen ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbir kararı verilmesi talep olunabilir. Kısmen tediye olunması halinde çekin ön ve arka yüzünün fotokopisi, talep üzerine hâmile verilir ve bu fotokopi, mahkemeler ve icra dairelerinde ispat aracı olarak kullanılabilir” hükmünü önermiştir.

Çöl,⁶⁵ 2002 tarihli Tasarı Taslağı’ndaki (Tablo III), keşide tarihinden önce ibraz edilen çeklerin karşılıksız çıkması halinde, keşidecinin aleyhine hiçbir hukuki işlemin yapılmayacağına ilişkin hüküm kanunlaşsaydı, ileri tarihli çekleri cazip hâle getiren yaptırımların kalkmasıyla ileri tarihli çekin piyasadan çekilmesi olasılığının yüksek olduğu görülmektedir: Ekonomik kriz içindeki toplumun en büyük sorunu, *kaynak yetersizliğidir*. İleri tarihli çeklerin kullanımı, bu yetersizliğe bir çözüm olup yaptırım güvencesinden mahrum kalan ileri tarihli çeklerin kullanılmamaya başlanması, piyasanın gereksinimleriyle çatışacağından taslağın bu hükmün (4. madde) kanunlaşmaması, kısa vadede de olsa ekonomik açıdan daha uygundur.

Somer,⁶⁶ 2002 tarihli Tasarı Taslağı’nın 5/II maddesi hükmündeki

⁶⁴ Kalpsüz, s. 61, 89, 99.

⁶⁵ Çöl, s. 211, 215.

⁶⁶ Somer, s. 55.

(Tablo-III) ileri tarihli bir çekin ibraz edildiği anda karşılığının varsa ödeneceği fakat yoksa da karşılıksız çek işlemine tabi tutulmayacağı yönündeki düzenlemenin fevkalade yerinde olduğunu ifade etmiştir. Karşılıksız çek yönünden gerçek keşide tarihli çeklerle ileri tarihli çekler, aynı kefeye konulmamalıdır. Karşılıksız çekte, ceza yaptırımının öngörülmesinin nedeni, lehdarın ve sonraki hâmilelerin çeke olan güvenlerinin keşideci tarafından ihlal edilmesiyken; ileri keşide tarihli çeklerde bu anlamda bir ihlal bulunmamaktadır. Tam aksine ileri keşide tarihli çekin lehdarının çeki, keşide tarihinden evvel bankaya ibraz etmesi ile keşidecinin güveni ihlal edilmektedir.

3. Çek Kanunu'ndaki 2003 Yılı Değişikliğinden Sonra Keşidecinin "Vadeli Çek" Karşısındaki Durumu

İleri keşide tarihli bir çekin kanuni ibraz süresinin başlamasından evvel ibrazıyla "*karşılıksız*" kalması durumunda, doğacak hukuki sorumluluk bakımından, TTK'nın 707. maddesi hükmünün getirdiği prensip muhafaza edilerek *müracaat hakkının* kullanılabilmesi bakımından çekin üzerinde yazılı tarihe itibar edilmemiştir. Ancak cezai sorumluluk yönünden ve hâmilin şikâyet hakkı bakımından, *vadeli çek uygulamasına yönelik fiili gerçek göz önünde bulundurularak* çekin fiilen ibraz edildiği an değil; çekin üzerinde yazılı keşide tarihi esas alınmıştır. Şu hâlde, hak sahibi, çek üzerine yazılı keşide tarihine göre hesaplanacak ibraz süresinin bitimine ek olarak düzeltme hakkının da kullanılabileceği on günlük sürenin sona ermesiyle (düzeltme hakkı da kullanılmamışsa) şikâyetle bulunabilecektir (Çek Kanunu m. 16b/II). Bu süre zarfında keşideci ceza yargılamasının sujesi olmaktan korunacaktır.⁶⁷

Keşidecinin hukuki sorumluluğu açısından vade anlaşmasını geçersiz sayıp buna karşın ceza sorumluluğu yönünden "*vade anlaşmasını*" dikkate almak⁶⁸ eleştirilebilecek bir husus olmakla birlikte ceza yargılamasını medeni yargıya göre daha geç başlatarak da adeta "*vadeli çek*" uygulaması teşvik edilmektedir.⁶⁹

⁶⁷ Kendigelen, s. 200. Bu şekilde şikâyet hakkının gereksiz biçimde geciktirildiği görüşü için bkz. Arkan, s. 20. Ayrıca bkz. Güleç, s. 165.

⁶⁸ Kendigelen(Ülgen/Helvaci/Kaya), s. 214.

⁶⁹ Moroğlu, s. 535; Kendigelen, s. 200.

E. 5838 Sayılı Kanun'la Yürürlüğe Giren Geçici 2. Maddenin Değerlendirilmesi

5838 sayılı Kanun'un 18. maddesiyle 3167 s.K'ya geçici 2 madde eklenmektedir. Gerek eklenen hükmün niteliği gerekse söz konusu düzenlemenin içinde bulunduğu 3167 s.K'nın Türk Ticaret Kanunu karşısındaki konumu,⁷⁰ yapılan böyle bir düzenleme neticesinde, çekin hukuki niteliğiyle ilgili olarak esaslı, köklü bir değişimin gerçekleşmediği sonucunu doğurmaktadır. Bir başka deyişle çekte hâlâ vade yoktur ve hukuki niteliği itibarıyla yine bir ödeme aracıdır. Gerçi, TTK'nın 707/I, II. maddesi hükümleri, varlığını koruduğu sürece aynı konudaki fakat zıt hükümleri; geçici süreyle de olsa yasalaştırmak, yasama tekniği açısından çok da tatminkâr bir uygulama olmasa gerek.

3167 s.K'nın 1. maddesine göre, bu Kanun *çek kullanımı hakkındaki esaslar yanında, çek hâmillerinin korunmasına dair tedbirleri ve uygulanacak müeyyideleri düzenlemektedir*. Aynı Kanun'a eklenen söz konusu geçici maddenin Kanun'un genel amacıyla ve hatta adıyla örtüşmediği de ortadadır. Düzenleme, çek hâmillerinin geçici süreyle de olsa çekten kaynaklanan alacaklarının tahsili amacıyla çeki muhatap bankaya ibrazına mani olmakta; böyle bir ibrazı geçersiz saymaktadır. Oysa çek hâmillerinin TTK'nın 707/II. maddesine göre ileri keşide tarihli de olsa çeki, üzerinde yazılı tarihten önce muhatap bankaya ibraz etme hakkı vardır ve bu düzenleme, *yürürlükten kaldırılmış da değildir*.⁷¹

Söz konusu geçici hükümle:

- i. Belirli bir tarihe kadar,
- ii. çeklerin,
- iii. muhatap bankaya
- iv. üzerinde yazılı keşide tarihinden önce
- v. ibrazı

⁷⁰ 12. HD 22/02/2005, 90/3488, (Legal HD 2005/3, s. 1093); 12. HD 11/03/2005, 2002/5132, (İzBD 2006/1, s. 121-122).

⁷¹ Çek Kanunu, Türk Ticaret Kanunu'nun çeki ilişkin hükümlerindeki boşlukları doldurma amacını taşıyan bir Kanundur (Çek Kanunu m. 1/II) (Öztaş, s. 1064; Reisoglu, s. 17; Akın, s. 412; Kendigelen, s. 29). Çek Kanunu 1/II' hükmünde yer alan "genel hükümler" ifadesinden anlaşılan, ceza uygulaması bakımından Türk Ceza Kanunu hükümleri olurken; çekin unsurları, ibraz süresi, müracaat hakkı, zamanaşımı ve benzeri konulardaki genel hükümler de Türk Ticaret Kanunu'nun "Kıymetli Evrak" kitabındaki hükümlerdir (Kaynar, s. 81).

vi. geçersiz

sayılmıştır.

5838 s.K'nın 18. maddesi, bir başka anlatımla 3167 s.K'ya eklenen geçici 2. madde, Kanun'un yayımı tarihinde, 28.02.2009'da yürürlüğe girmiştir (5838 s. K m. 33/I, e). *Şu hâliyle Kanun, 28/02/2009 tarihinden önce keşide edilen çekler için de geçerlidir.* Gerçekten hangi tarihte keşide edilmiş olursa olsun Kanun'un yayımı tarihi itibarıyla 31.12.2009'a kadar çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibrazı geçersizdir. Örnekle açıklayalım: Gerçek keşide tarihi, 01.01.2009; ancak üzerinde yazılı keşide tarihi 01.05.2009 olan çekin 28.02.2009 tarihinden itibaren (28.02.2009'dan önce henüz daha ibraz edilmemişse) 01.05.2009'a kadar muhataba ödenmek için ibrazı geçersizdir.⁷² Oysa özel hukuk meselelerinde, kanunların geçmişe etkili uygulanması, tartışmalı bir sahadır.⁷³ Çek hâmilî-alacaklının, *ileri tarihli de olsa çekin gerçekten keşide edildiği an itibarıyla yürürlükte olmayan kanun hükümlerine tabi kılınması; gerçek keşide tarihi itibarıyla TTK'nın 707/II. maddesine göre sahip olduğu hakkından yeni kanunla mahrum edilmesi, kabulü kolay bir mesele değildir.* Öte yandan özellikle (ileri tarihli) çekler yönünden gerçek keşide tarihinin tespiti, *sadece çek metni dikkate alındığında mümkün gözükmemektedir.*⁷⁴ Bir an için *böyle bir hükmün geçmişe etkili uygulanamayacağı sonucuna varıl-*

⁷² Bir başka örnek daha verelim: 05.04.2009 tarihinde keşide edilen fakat üzerinde keşide tarihi olarak 05.02.2010 günü bulunan bir çek, bu geçici hüküm nedeniyle 31/12/2009 tarihine kadar muhatap bankaya ibraz edilemezken; 01.01.2010 tarihinde -yine üzerinde yazılı keşide tarihinden önce- ibraz edilebilecektir.

⁷³ Örneğin bkz. AYM 18.09.2008, 2006-37/141, (RG, 23/12/2008, S. 27089). Kanunların geriye yürümemesi ilkesine getirilebilecek belli bazı istisnalar bulunmaktadır: Bunların başında hiç şüphesiz ki kamu düzeni gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında ve özellikle söz konusu geçici hükmün gerek yasalaştığı dönem gerekse gayesi esas alındığında, kanun koyucunun keşide edilip de henüz ibraz edilmemiş çekler yönünden hâmillerin sahip olduğu hakları, belirli bir süreyle olsa askıya alması olağan karşılanabilir. Kaldı ki, yine geriye yürümeme ilkesi bakımından dikkate değer bir diğer istisna "beklemece haklar" konusundadır. Hâmil henüz ödenmek için ibraz etmediği çek bakımından kanunda öngörülen müracaat hakkına gerçekten de sahip değildir. Çekten doğan talep hakkının ibrazla muaccel olacağı dikkate alındığında, geçici hükmün görüldüğünün aksine, hâmilî, müracaat haklarından ve onların talep/tahsilinden mahrum ettiği de söylenemez. Zira geçici 2. maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla henüz ibraz edilmemiş bir çekle ilgili zaten doğmuş bir müracaat hakkı mevcut değildir (TTK m. 720). Geri yürümezlik ilkesi yönünden bkz. Edis, s. 178-181; Zevkliler/Acabey /Gökyayla, s. 79 vd; Esener, s. 247 vd.

⁷⁴ Karş. Kn. 8, dn.11.

sa dahi çek üzerinde görünen (ileri) keşide tarihi, 28.02.2009-31.12.2009 arasında ise düzenlemenin zaman itibariyle uygulanması açısından söz konusu görünümle yetinmeyerek aksini (gerçek keşide tarihinin kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce olduğunu) iddia ve ispat edebilmek çözümü gereken bir mesele olmaktadır.

Düzenleme, sadece çekler içindir. Hükmün içeriği, bu sonucu, tabii kılmaktadır. Ancak böyle bir düzenlemenin genel gayesi ve ardındaki saik, güncel ekonomik krizin ticari yaşam üzerindeki olumsuz etkilerini ve beliren kaynak yetersizliğini gidermektir. İleri tarihli çekler, ticari yaşam içerisinde, olmayan/kıt kaynakların kullanımı açısından önemli bir araçtır. Şu hâlde, kanun koyucunun, çek keşidecileri (ve hatta diğer müracaat borçluları) hakkında, bu amaçla bir düzenleme yapması da olağandır. Mesele şudur: Kanun'un yayımıyla *aslında görüldüğünde ödenmesi gereken* borçların ertelenmesi sonucunu doğuran böyle bir hükmün bono tanzim edenler yahut sair adi senet borçluları için de geçerli olması düşünülebilir miydi? Aksi durumun eşitlik ilkesini zedelediğini iddia etmek mümkün müdür? Lâkin hemen belirtelim, yasalaşan hükmün özellikle bonolar için de geçerli olmasını beklemek kolay değildir. Zira bonoda, tanzim tarihi yanında ayrıca bir vade vardır ve taraflar, özellikle bonoyu tanzim eden, söz konusu bononun tahsili yönünden kendisi için en uygun zamanı, *-lehdarın da kabulüyle-* belirleme imkânına sahiptir.

Oysa çek keşidecisinin TTK'nın 707/II. maddesi karşısında kendisini, ileri keşide tarihiyle de olsa hukuken koruması mümkün gözükmemektedir. Kaldı ki, ileri keşide tarihli çekler yönünden kanundaki "*ödenir*" ibaresinin bugün için hakim olan yorumundan daha farklı bir biçimde, değerlendirilip uygulanması da zordur.⁷⁵ Ne var ki, çek için de teknik anlamıyla bir vade geçerli olmayıp ibrazıyla ödenmesi gerektiğinden; borçlusu (keşideci) için ibrazla muaccel hale gelen⁷⁶ bir borcun (çek bedeli) söz konusu Kanun'un yayımıyla çekin üzerinde yazılı tarihe kadar ertelenmiş olduğundan da şüphe etmemek gerekir. Çekler yönünden sadece bir tarihin geçerli olması; onun da ileri bir tarih olması hâlinde, TTK'nın 707/II. maddesinin aksine ve yine bir kanun hükmüyle adeta "*vadeye*" dönüştürülmesi; bu yolla çek bedellerinin tahsillerinin bir süreyle ertelenmesi, *çekin bonoya yahut diğer adi*

⁷⁵ Bkz. Kn. 25.

⁷⁶ Kendigelen, s. 196.

senede dayalı borçlara nazaran ancak bir şansı olarak görülebilir.

Söz konusu hükümde, açıkça muhatap bankaya ibrazdan söz edilmiştir. Oysa çekin ödenmek için ibrazı sadece muhatap bankaya olmamaktadır. Genel olarak çekler için ödenmemenin tespiti üç (TTK m. 720);⁷⁷ ödenmek üzere ibraz ise iki şekilde (TTK m. 708, 710)⁷⁸ mümkün olmaktadır. Kanun koyucu, getirilen geçici maddede, ödenmek üzere ibraz hâllerinden sadece birini, onu da açıkça ve ismen zikretmek suretiyle düzenlemiştir. *Şu halde, hükmün uygulama alanına dâhil bir çek, takas odasına ibraz edilirse yapılan ibraz geçerli sayılacak mıdır?*⁷⁹ Hükümde, “...muhatap bankaya ibrazı...” şeklinde sınırlayıcı bir ifade yerine “...keşide tarihinden önce çekin ödenmek için ibrazı geçersizdir” denilmesi, çok daha yerinde olurdu.⁸⁰

“Ödeme için ibraz” kenar başlıklı TTK’nın 708. maddesinde, ibraz yeri olarak “muhatap” gösterilmiş; yine TTK’nın 710. maddesinde, takas odasına ibrazın, *ödeme için ibrazın yerine geçeceği* düzenlenmiş olup önerdiğimiz şekildeki bir ifade tarzı, her iki hâli de kapsayacak genişliktedir. Bu şartlar altında, geçici madde, acaba, ödeme için ibraz yeri bakımından bir boşluk mu yoksa bilinçli suskunluk hâli mi içermektedir? Hükümün gayesi dikkate alındığında ve yasama tekniğindeki özensizlik bir yana bırakılacak olursa, burada bir kural içi boşluğun olduğunu kabul etmek kaçınılmazdır. Ticari yaşamda, hâmillerin, çeklerini, bizzat muhatap bankaya ibraz etmek yerine çalıştıkları bankalar vasıtasıyla tahsil ettikleri, bilinen bir gerçektir.⁸¹ Hamilin çeki muhatap

⁷⁷ Kalpsüz(Erem/Çelebican), s. 123 vd.; Kendigelen, s. 287; 12. HD 24/04/1995, 6200/6229 (Uyar, s. 15125).

⁷⁸ Reisoğlu, s. 208 vd.; Kendigelen, s. 202 vd.

⁷⁹ Çekin takasa ibrazı, sadece takas odasına üye bankalar aracılığı ile yapılabilir (Domaniç, s. 621; Eriş, s. 231).

⁸⁰ Bu noktada, Domaniç’in, s. 622’de “çekin takas odasına ibrazı muhataba ibraz sayıldığından” şeklinde bir ifadesi yer almış ve Öztürk, s. 545’de, takas odasına üye olan bankaların, birbirlerine çeklerini karşılıklı olarak teslim etmelerini, “çekin muhatap bankaya ibraz olunmuş sayılması” olarak yorumlamışsa da, kanun koyucu TTK’nın 710. maddesinde “Çekin bir takas odasına ibrazı, ödeme için ibraz yerine geçer” diyerek öncelikle, takas odasındaki muhatap bankanın temsilcisine ibrazı değil; takas odasına ibrazı esas almış ve ikinci olarak da bu ibrazı, “muhatap bankaya yapılacak ibraz” değil; “ödeme için ibraz” eş tutmuştur. Kanun koyucu, ibrazın yapılabileceği tek mekânı, muhatap banka olarak görseydi, TTK’nın 710 uncu maddesi hükmünün sonu, tıpkı TTK’nın 709/I. maddesi hükmünün sonu gibi “...muhataba ibraz yerine geçer” şeklinde biterdi.

⁸¹ Ayrıca bkz. Reisoğlu, s. 212. Takas odasına ibraz edilen çekler, odanın başkanı olan

bankaya *bizzat* ibrazını geçersiz sayan; ancak yine aynı hâmin tahsil (ve hatta temlik) cirosuyla devrettiği çekinin çalıştığı banka tarafından takas odasına ibrazını geçerli sayan bir kanun hükmünün, kanun koyucu tarafından bilinçli bir şekilde yasalaştırıldığını iddia ve kabul etmek, mümkün değildir.

Çek Kanunu'na eklenen geçici madde, yukarıda yer verdiğimiz geçmiş yasama dönemine ait Tasarıdan (*Tablo IV*) farklı olarak doğrudan "*ibrazı*" geçersiz saymaktadır. Oysa çekin ödenmek üzere ibrazının özellikle takip hukuku bağlamında önemli sonuçları vardır: Süresi içinde ödenmek üzere ibraz edilememiş çek için ihtiyati haciz (İİK m. 257 vd.) talep etmek mümkün olmadığı gibi kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takip de (İİK m. 167, 170/a) başlatılamamaktadır.⁸² Kısacası, çeke konu alacağın müracaat borçlularından tahsili için aynı çekin -süresinde- ibrazı, hayati önemi haizdir. Oysa hükümsüz kalan, Adalet Komisyonu'nun 872 S. Sayılı raporuna konu tasarıda (*Tablo-IV*) "*Keşide gününden önce ibraz edilen çek hakkında Türk Ticaret Kanununun 707 nci maddesinin ikinci fıkrası uygulanır. Şu kadar ki, yeterli karşılığı bulunmayan çek, üzerine kısmî ödemeye ilişkin kaydın konulması dışında hiçbir işlem yapılmaksızın hâmine geri verilir; bu çek dolaşısıyla keşide tarihine kadar herhangi bir hukuk yoluna başvurulamaz.*" hükmüne yer verilmişti. Düzenleme, ödenmek için ibrazı, esas almamış; ancak şu andaki kanunla aynı amaca hizmet etmek üzere çok daha tatminkâr bir hüküm getirmişti. Buna göre:⁸³

i. Çek, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce de ödenmek için ibraz edilebilir. Bu, halen yürürlükte ve genel norm olan TTK'nın 707/II. maddesinin tabii bir sonucudur.

ii. Şu an yürürlükte olan geçici maddenin aksine *ödenmek için ibraz*, sadece muhatap bankayla da sınırlandırılmamıştır.

iii. İbraz üzerine hesapta yeterli karşılık varsa kısmen dahi olsa hâmile ödeme yapılabilir.

Merkez Bankası mensubu tarafından muhatap banka temsilcisine gösterilmektedir (Şimşek, s. 448); "Çekin takas odasına ibrazı, muhataba ibraz sayıldığından, ibraz müddeti içinde takas odasına ibraz edilen bir çekin, yine aynı süre içinde oda vasıtası ile muhataba ibrazı şart değildir" (Domaniç, s. 622) .

⁸² 12. HD 31/01/2006, 24337/1053, (YKD 2006/3, s. 423). Ayrıca bkz. Kn. 16.2, dn. 28.

⁸³ Tekinalp, Sempozyum, s. 47 vd. Ayrıca bkz. Karayalçın, Sempozyum, s. 39.

iv. Şayet çek, ibraz üzerine karşılıksız kalmışsa keşide gününe göre belirlenecek ibraz sürelerinde, bir daha ibraz edilebilmesi için hamile iade edilecek ve bu süreçte hâmil hiçbir hukuki işlem başlatamayacak; dava ve takip hakkını kullanamayacaktır. *Kısıtlanan husus, çekin ödenmek için ibrazı değil; yazılı keşide gününden önce dava/takip yollarına konu edilememesidir.*

Söz konusu geçici hüküm, gerek içeriği gerekse eklendiği Kanun'un düzenlediği meseleler bakımından sadece çekle ve ondan kaynaklanan haklarla ilgilidir. Düzenlemenin getirdikleri konusunda, bir başka hususa daha değinmek gerekir: *Acaba çek ile dayanağı olan temel borç ilişkisi arasındaki bağ dikkate alındığında; alacaklının, söz konusu geçici hükme takılmaksızın alacağını, çeki değil ama bu sefer temel borç ilişkisine dayanarak talep ve tahsil etmesi mümkün müdür?* Süresi içinde ibraz edilmemiş ya da zamanaşımına uğramış çekin, temel borç ilişkisi yönünden yazılı delil başlangıcı teşkil ettiği bilinmektedir⁸⁴. Böyle bir değerlendirmenin ilk bakışta, müracaat hakları düşmemiş hâmil yönünden çok da tutarlı bir yanı yoktur. *Ancak yürürlükte olan geçici hüküm nedeniyle hâmilin ibraz hakkı, -çekin üzerinde yazılı ileri keşide tarihine kadar- kanunen ortadan kaldırılmıştır ve (şayet mümkünse) alacaklının, alacağının tahsili için temel borç ilişkisiyle onun delili olarak kabul edebilecek çeki dayanmaktan başka bir çaresi yoktur.* Kaldı ki, genel haciz yoluyla takip başlatmak için takip alacaklısının elinde yazılı bir belge dahi olması gerekmediği gibi (İİK m. 58, 60) salt yazılı delil başlangıcının varlığı da ihtiyati haciz talep etmeye engel değildir.⁸⁵ Ne var ki, sorulan soruya *iki* gerekçeyle olumlu yanıt verilemez:

Temel borç ilişkisi yanında taraflar arasında bir de kambiyo ilişkisinin kurulması durumunda, bu her iki ilişki arasındaki bağın teorik temellerine girmeden,⁸⁶ hakim görüşü dikkate alarak şu değerlendirmeyi yapmak mümkündür: Kambiyo ilişkisinin varlığı nedeniyle temel ilişkiden doğan talep hakkı, dondurulmuştur; temel borcun vadesi, kambiyo ilişkisine girilmekle kambiyo alacağının vadesine kadar uzatılmış olmaktadır. Yani, *kambiyo senedine dayanarak talepte bulunma*

⁸⁴ 19. HD 25.03.1997, 4754/3095, (Eriş, s. 398); 19. HD 09.05.2006, 2005-8811/5123; 19. HD 07.12.2005, 4081/12256; 11. HD 01/03/1999, 98-9597/1673; (KazancıBB). Ayrıca bkz. Konuralp, s. 67 vd.

⁸⁵ Ayrıca bkz. Özekes, s. 227.

⁸⁶ Ayrıntısı için bkz. Sayhan, s. 126-129.

imkânı doğduğunda; temel ilişkiden kaynaklanan adi alacağı da talep imkânı doğmaktadır. Şayet hamil bu durumda, temel alacağı talep ederse, borçlu da kambiyo senedinin verilmesini talep edecektir (TTK m. 558).⁸⁷ Öğretideki iki görüşten hangisi kabul edilirse edilsin, kambiyo ilişkisinden doğan alacak, talep edilebilir hâle gelmeden temel alacağı talep etmek olası değildir.⁸⁸ Bu sonuç, çekler yönünden de geçerlidir. Çekte vade olmamakla birlikte çeke dayalı alacağın talep edilebilmesi için her şekilde çekin süresinde ibrazı gerekir. İbraz ile birlikte *çekten kaynaklanan talep hakkının* muaccel olacağı dikkate alındığında,⁸⁹ ibrazdan önce çekin bir yana bırakılıp temel alacağın tahsilinin istenmesi, *kambiyo ilişkisinin varlığı nedeniyle* mümkün değildir. Yürürlükteki geçici hüküm, çekler yönünden zorunluluk arz eden ibrazı, çekin üzerinde yazılı ileri keşide tarihine kadar erteleyip önceden yapılacak ibrazı geçersiz saydığından bu dönemde, temel alacağa da dayanılmamaktadır.

[37.2]Öte yandan söz konusu düzenlemenin gayesi, genel olarak çek keşidecisi tacirin ekonomik durumunu, çekin üzerinde yazılı ileri tarihe göre ayarlaması nedeniyle *kötüniyetli* (!) hâmilin görüp bildiği; hatta kabul ettiği ileri tarihe rağmen çeki, muhataba *-gününden önce-* ödenmek için ibraz etmesi sonucunda yaşanan mağduriyetleri gidermekti. Bu yaşanan mağduriyetlerin nasıl giderileceği konusunda, savunduğumuz görüşe göre söz konusu düzenleme, **a.** üzerinde yazılı ileri keşide tarihinden önce çekin ibrazı durumunda, yaşanması kuvvetle muhtemel karşılıksızlık halinin önüne geçmekte; **b.** müracaat borçlularına karşı dava/takip hakkının kullanılmasına mani olmaktadır.⁹⁰ Çeke, söz konusu geçici hükmün ardından bir süreliğine de olsa "*vade*" kazandırıldığı; özellikle aynı süre içinde temel borç ilişkisine de dayanamaması bakımından çekin *bonoya* dönüştüğü iddia edilebilirse de aksi yöndeki kanaat ve değerlendirmelerimizi çalışma içerisinde, çeşit-

⁸⁷ Sayhan, s. 129. Ayrıca bkz. Öztan, s. 381; Domaniç, s. 16, 17; Ayrıca bkz. Türk, Menfi Tespit, 104-106.

⁸⁸ 6. HD 18.02.1985, 84-13157/1671, (YKD 1985/7, s. 985).

⁸⁹ Kendigelen, s. 196.

⁹⁰ Üzerinde yazılı ileri keşide tarihinden önce çekin ibrazının; dolayısıyla ve çoğunlukla yaşadığı gibi karşılıksız kalmasının önüne geçildiği için özellikle keşideciler yönünden anlam ifade eden, söz konusu karşılıksızlık hâlinin T.C Merkez Bankası'na bildirilmesi şeklindeki (Çek Kanunu m. 9) çok ağır sonuçları beraberinde getiren bir uygulamaya da geçici süreyle mani olunmaktadır.

li vesilelerle aktarmıştık.⁹¹ Bu nedenle çekin bugün de *–taşıdığı ileri keşide tarihinden önce–* ibrazı halinde ve karşılığı varsa ödenmesi gerekir. Zira gerek TTK'nın gerekse Çek Kanunu'nun *yürürlükten kaldırılmamış ilgili hükümleri*, bunu gerektirmektedir. Kaldı ki bu sonuç, söz konusu düzenlemenin amacının, *ratio legis*'nin de bir gereğidir. Hükmün *“ibrazın geçersiz sayılacağı”* şeklindeki aşkın lafzına harfiyen uymak, ya-sama süresince bahsi geçen ve kanun koyucunun da farkında olduğu kötü niyetli kullanımlara yol açar. Öte yanda *bir an için* hâmilin, ileri keşide tarihinden önce muhataba ibraz edemediği çekini bir yana bırakıp *–çeki de iade etmek kaydıyla–* bu sefer temel alacağını takip ve tahsil edebilmesini mümkün görmek, hükmün sözünü ettiğimiz, sınırları çizili amacının bu sefer *kötü niyetli* alacaklılar tarafından dolanılması sonucunu doğurur. *Kanun koyucu, çekle borçlananları, mali ve ekonomik vaziyetlerini, kendilerince bilinen ve güvenilen ileri keşide tarihe kadar hazır edebilmeleri için koruma altına almıştır.* Bu koruma alanının, (*şayet mümkünse dahi*) çekin dayanağı olan temel borç ilişkisindeki para borcunun ifası talebiyle etkisiz kalması beklenmemelidir.

Söz konusu geçici hüküm, çek kullanımında beklenilmeyen güçlüklerin yaşanmasına neden olabilir. Damga vergisinden muafiyet, çek kullanımı yönünden dikkate alınabilecek bir unsurdur. Buna karşın üzerinde yazılı ileri keşide tarihine rağmen önceden/ derhal ödenmek için ibraz edilebilmesi (*vadenin beklenilmesinin gerekmemesi*) ve bu hâlde dahi karşılıksız çek keşidesi suçunun olaşabilmesi çekin *–bonoya göre–* öne çıkan özelliklerdir. Bir başka deyişle bunlar, çeke kredi vasfı kazandıran hususiyetlerdir. Tüm müracaat borçluları yönünden çeke dayalı alacağın tahsilinin çekin üzerinde yazılı ileri tarihe kadar ertelenmesi (*bir anlamda çekin gerçekten vadelendirilmesi*), çekin, geçici süreyle de olsa, ticari yaşamda *“önceden uygulanan vadelerle (!)”* keşidesini güçleştirecek bir husustur. Acaba, Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra çek keşidesi sırasında, ilgili ticari kesimin geçerli kabul ettiği *“vade”* yapısı, bugün de *–söz konusu özellikleri/güvenceleri yitirmesinin ardından–* geçerliliğini aynen koruyabilecek midir? Şu şartlar altında, bononun karşılaştığı akıbet; *bu dönemde* çek için de yaşanabilecektir.⁹²

⁹¹ İleri tarihli çekin bir kredi aracı olduğuna ve şayet ileri tarihli (vadeli) çek kabul edilecek olursa hapis cezasının kaldırılmasıyla da yetinilemeyeceğine; para cezasına dahi hükmedilemeyeceğine ilişkin bkz. Reisoglu, Sempozyum, s. 56-58.

⁹² Ayrıca bkz. Kn. 28.3.

Son olarak bu geçici madde ile 9 ay boyunca çekte adeta *vadenin* varlığı, fiilen de olsa kabul edildiğinden ve sonuç olarak çek bir ödeme aracı olmaktan çıktığından, damga vergisi muafiyetinin de aynı süreyle geçerli olmaması gerektiği⁹³ *düşünebilirse de* 4962 s.K'la 07.08.2003 tarihinden itibaren kambiyo senetleriyle (poliçe ve bono) kambiyo senetlerine benzeyen kağıtlar da damga vergisi konusu dışına çıkarılmış olduğundan⁹⁴ artık çekler yönünden damga vergisi muafiyetinin diğer kambiyo senetlerine göre bir ayrıcalık olduğunu ve bu geçiş döneminde de söz konusu imtiyazın geçerli olmaması gerektiğini iddia etmek güçtür.

Sonuç olarak lâfzen *de* nasıl bir düzenleme getirilseydi amacıyla daha çok örtüşen bir hüküm olurdu sorusunun cevabı bakımından, geçmiş yasama faaliyetleri de dikkate alındığında, her halde şöyle bir karşı öneri getirmek mümkündür:

“31.12.2009 tarihinde kadar üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için ibraz edilen çek, tamamen veya kısmen karşılıksız kalmışsa varsa kısmi ödemeye ilişkin kaydın konulması dışında, hiçbir işlem yapılmadan ve 3167 sayılı Kanunu’nun 9. maddesi uygulanmaksızın hâmile geri verilir; üzerinde yazılı keşide tarihine kadar herhangi bir hukuki işleme de konu olamaz.

*Hâmilin müracaat borçlularına karşı ihtiyati haciz hakkı saklıdır. Bu hâlde, tamamlayıcı merasim için geçerli süre çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre belirlenecek ibraz sürelerine uygun olarak yapılan ibrazdan itibaren işlemeye başlar.”*⁹⁵

⁹³ “Vadeli”, -ileri keşide tarihli- çekte damga vergisi muafiyetinin olmayacağına, zira bu imtiyazın çekin bir ödeme aracı olmasına bağlandığı hakkında bkz. Reisoğlu, Sempozyum, s. 57; Eriş, s. 212; Tandoğan, s. 94; Dirikkan, s. 19.

⁹⁴ RG, 07.08.2003, S. 25192, m. 12.

⁹⁵ Söz konusu geçici hükümle en azından lâfzen ibraz yasağı getirildiğinden; çekin üzerinde yazılı ileri keşide tarihine kadar hâmilin, çekten kaynaklanan talep hakkı muacceliyet kazanamayacak; alacaklı, vadesi gelen alacaklar için geçerli olduğu şekliyle (İİK m. 257/1) ihtiyati haciz talep edemeyecektir (11. HD 01.07.2004, 4368/7867, yayımlanmamıştır). Gerçi bu hükmün çalışmamız içerisinde daha farklı ve amaca uygun bir şekilde yorumlanması gerektiği de savunulmuştur. Öneri olarak kaleme aldığımız hükümde ise ibraz konusunda hiçbir sınırlama getirilmemiş olup alacaklının sadece dava/takip hakları ertelenmiştir. Çekin hukuki niteliği de dikkate alındığında, erteleme döneminde, alacaklının ibraz edilip de karşılığı olmayan çekler yönünden alacağının tahsilini güvence altına alabilmesi, borçlular lehine bozulan dengenin yeninden tesisi için bir imkândır. Söz konusu geçici hüküm yasalâşırken yapılan görüşmeler sırasında, kötü niyetli keşideciler olarak tanımlanan kimseler karşısında alacaklıların da mağdur edilmemesi gerektiği ifade

III. TTK M. 711/III VE ÖDEME YASAĞI (ÖDEMEDEN MEN TALİMATI) KURUMUNUN YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Genel Olarak

5838 sayılı Kanun'un 32/XIX. maddesiyle TTK'nın 711/III. maddesi ve dolayısıyla *ödemeden men talimatı* kurumu yürürlükten kaldırılmıştır. Burada, artık yürürlükte olmayan bir hükmün detaylı değerlendirilmesi⁹⁶ yapılmayacak; sadece anılan hükmün yürürlükten kaldırılması sırasında sığınılan gerekçelerle birkaç önemli gördüğümüz mesele üzerinde durulacaktır.

Anılan hüküm yürürlükten kaldırılırken dayanan gerekçelerin şu şekilde sınıflandırılması mümkündür:

i. Düzenleme *gerek* hukukumuzda *gerekse* mehzada şüphe ile karşılanmaktadır.

ii. Hüküm, yorum güçlüklerine ve tartışmalara yol açmıştır.

iii. Düzenlemenin amacı ve faydası pek bilinmemektedir.

iv. Hüküm, yanlış anlaşılmalara yol açmış;

v. çekin amacıyla örtüşmeyen uygulamalara sebebiyet vererek

vi. değerinin düşmesine neden olmuştur.

Her kanun hükmünün yorumlanması konusunda ilmi ve kazai içtihatlar arasında bir farklılık yaşanabilir; uygulanmaları sırasında, zaman içinde gelişen değişiklikler, gözlemlenebilir. Kanun hükümleri-

edilmiştir (Bkz. Kn. 16). Uygulamada, aynı keşidecinin aynı lehbara vermiş olduğu farklı "vadeleri" (!) içeren çeklerin karşılıksız çıkmaya başlaması durumunda geriye kalan çeklerin ibrazı için yine de üzerlerinde yazılı tarihe kadar beklenilmesinin gerekmesi, gündeme gelmesi olası rahatsızlıklardandır. Mevcut düzenlemeyle kanun koyucunun, çekten kaynaklanan alacakların ancak "vadesinde" tahsili yanında bunların, ihtiyati haciz yoluyla güvence altına alınmasına da karşı bir tutum aldığını söylemek güçtür. Ancak hükmün lafzı, sadece vadesi henüz gelmemiş alacaklar için talep edilebilecek ihtiyati hacze imkân tanımaktadır. Oysa çek özelinde, hâmilin müracaat hakkını kullanması -geçici süreyle de olsa- ertelenirken; alacaklılar bakımından hiç olmazsa -muaccel alacaklar için geçerli olduğu şekliyle- ihtiyati haciz yolunu açık tutmak dikkate değer bir öneridir. Ayrıca bkz. Gökçe, s. 135, dn. 25.

⁹⁶ Ayrıntısı için şimdilik bkz. Postacıoğlu, s. 129; Narbay, Ödeme Yasağı, s. 85 vd.; Narbay, Konferans, s. 207 vd.; Kendigelen, s. 258 vd.; Esenkar, s. 25 vd.; Aker, s. 137 vd.

nin soyut ve objektif olması gerektiği dikkate alındığında, bunların tabii karşılanması gerekir. Hükmün yanlış anlaşıldığı iddiası ise beraberrinde “*Kimin /kimlerin yanlış anladığı?*” sorusunun sorulmasını gerekli kılmaktadır. Bir an için mehz OR Art. 1119’un da öğretide şüphe ile karşılandığı kabul edilse dahi İsviçre kanun koyucusunun aynı hükmü, bugüne kadar yürürlükten kaldırmamış olması, *acaba bizim için de bir ipucu olarak kabul edilebilir mi? Öte yandan aynı düzenlemenin çekin amacıyla da örtüşmediği meselesinin çözümünde böyle bir hükme, bono ve poliçenin aksine sadece çeke ilişkin düzenlemeler arasında yer verilmiş olmasından hareket etmek gerekmez mi* (TTK m. 707)? Bütün bu tereddüt uyandıran sorulara karşın uygulamada bir süreden bu yana beliren ve çığ gibi büyüyen yanlış işleyişin çekin değerine ciddi zararlar verdiği de bilinmektedir. Ancak ilmi ve kazai içtihat da bu yanlış uygulama karşısında, gereken duyarlılığı göstermiş; kötü niyetli, amacı dışındaki ödemedenden men talimatları karşısında alacaklı hâmillerin haklarını koruyabilmek bakımından uyulması ve uygulanması gereken ilkeler konusunda bir takım görüş ve sonuçlara ulaşmıştır. Özellikle ilmi içtihat bağlamında yaşanan ve kanun koyucunun rahatsızlık duyduğu (!) bu yorum farklılıkları, aslında tam da bu kötü niyetli kullanım karşısında ne gibi tedbirlerin alınması ve (*şayet varsa*) hüküm içindeki boşlukların yine bizzat kanun koyucu tarafından nasıl doldurulması gerektiği hakkındadır.⁹⁷ Özetle uzun bir zamandan bu yana uygulanan; mehzda karşılığı bulunan ve orada da henüz yürürlükten kaldırılmamış; ilmi ve kazai içtihadın daha iyi nasıl yorumlanması/ uygulanması gerektiği konusunda üzerinde çalıştığı bir hükmü, dönemsel; teorik olmaktan çok pratik nedenleri olan gelişmelerin etkisiyle yürürlükten kaldırmak, tatminkar olmaktan çok uzaktır.

Uygulamada beliren yanlış inanışa göre *keşidecinin* TTK’nın 711/ III. maddesine göre muhatap bankaya yönelik ödemedenden men talimatı üzerine, söz konusu çek artık “*karşılıksız kalmayacak*”;⁹⁸ *keşideci* aynı çekin karşılıksız kalması üzerine gündeme gelebileceklerden muaf olacaktı.⁹⁹ Çekin arkasına kısmen veya tamamen ödenememe-

⁹⁷ Örneğin bkz. Kendigelen, s. 277, 278; Narbay, Ödeme Yasağı, s. 101, 103; Reisoğlu, s. 275 vd.; Narbay, Konferans, s. 209; Aker, s. 157; Karş. Postacıoğlu, s. 127.

⁹⁸ Karş. İnan, Batider, 1981, s. 100 vd.; Kendigilen, s. 282-286. Ayrıca bkz. Poroy/ Tekinalp, s. 297.

⁹⁹ Karş. 19. HD 05/02/2001, 2000-7018/931, (YKD 2002/1, s. 92-93); 10. CD 22/03/2005, 2004-13476/3159, (KazancıİBB); 10. CD 02/05/1995, 3613/4207, (Mal-

si nedeniyle karşılıksız kaldığının belirtilmesi yerine; “*Keşideci çekin rızası hilafına elinden çıktığı bildirildiğinden TTK m. 711/3 uyarınca işlem yapılamamıştır*”¹⁰⁰ ibaresinin yazılması, geçici süreyle de olsa keşideciler nezdinde bir rahatlatma yaratmış; en azında böyle hissedilmişti.¹⁰¹ Ticari hayattaki *–bugün de yaygınlık kazanan–* nakit/kaynak yetersizliği nedeniyle yahut daha iyiniyetli bir yorumla keşidecinin, mali/ekonomik durumunu çekin üzerinde yazılı ileri keşide tarihine göre ayarladığı; *kötü niyetli hâmin* (!) ise çeki “*gününden-vadesinden*” önce muhatap bankaya ibraz edebilmesi ihtimali üzerine kendisini korumak amacıyla böyle bir yola başvurduğu iddia edilebilir. *Ancak nedeni her ne olursa olsun; bu uygulamanın beklenenlerini sağlamadığı da ortadır.* Hâmil, söz konusu çeki süresinde bankaya ibraz edebildiği sürece,¹⁰² aynı çek için müracaat borçlularına karşı dava/takip hakkını kullanabilmekte;¹⁰³ çek bedelinin tahsilini, ihtiyati haciz yoluyla güvence altına alabilmektedir.¹⁰⁴ Ne var ki, cezai sorumluluk ve şikâyet hakkı yönünden Çek Kanunu’nun 16b/II. maddesi uygulama alanı bulacak olup aşağıda bu meseleye ayrıca değinilecektir.¹⁰⁵ Özetle uygulamanın yaygın; ancak bir o kadar da yanlış inancı, kendisinden beklenen hiçbir sonucu doğurmamaktaydı.

B. Ödemeden Men Talimatının Müracaat Borçlusu Keşidecinin Sorumluluğu Üzerine Etkileri

TTK’nın 711/III. maddesine göre verilen *ödemeden men talimatının* hukuki niteliğine burada değinilecek değildir. Ne var ki, öğreti-

koç/Güler, s. 407). Ayrıca bkz. Güleç, s. 137.

¹⁰⁰ Uygulamada, çekin ibrazı üzerine, “İşbu çek süresi içinde ibraz edilmiş olup, karşılığı bulunmamaktadır. Ancak hesap sahibince Türk Ticaret Kanunu’nun 711. Maddesi’ne göre ödenmesi men edildiğinden üzerinden herhangi bir işlem yapılamıştır..... Bankası.... Şubesine vekaleten Kaşe/İmza-Tarih” biçiminde kayıtlar da düşülmektedir. Ayrıca bkz. Reisoğlu, s. 275; HGK. 06/04/2005, 224/229 (Kazancı-İBB).

¹⁰¹ Karş. 10. CD. 07/061999, 6613/7798, (YKD 2001/3, s. 456).

¹⁰² Ayrıca bkz. Reisoğlu, s. 270, dn. 546.

¹⁰³ 12. HD 04/07/2003, 12679/16029 (Eriş, S. 249).

¹⁰⁴ Bkz.Kn. 7, dn. 7. Ayrıca bkz. 11. HD 09/11/2005, 12082/10696; 11. HD 25/04/2005, 4327/4177, (KazancıİBB). Karş. Dirikkan, s. 32.

¹⁰⁵ Şimdilik karşı. Seven, s. 296-300.

de yer alan görüşler yanında¹⁰⁶ son olarak böyle bir tek taraflı irade, *kendiliğinden hak almanın* (BK m. 52/III) özel bir görünümü olarak vasıflandırılmıştır.¹⁰⁷ Oysa bu iddianın da, ödemedi men talimatının keşideci tarafından üçüncü kişi konumundaki hâmil *lehine* verilmesi hâlini dikkate almadığı; bu durumu açıklamakta yetersiz kaldığı belirtilmiştir.¹⁰⁸ Zira keşideci, böyle bir talimatı **i.** kendisindeki çekin elinden iradesi dışında çıkması üzerine verebileceği gibi; **ii.** aynı çekin üçüncü kişi hâmilin elinden iradesi dışında çıkmış olması durumunda da verebilir (TTK m. 711/III). Kaldı ki, bu noktada *müracaat borç-lusu keşideci yönünden*, kendiliğinden alınan hakkının da ne olduğunu ayrıca tespit etmek gerekir: Böyle bir durumda çek, iyi niyetli/meşru olmadığı iddia edilen hâmilin elindedir. Öte yandan çek, *keşidecinin* elinden iradesi hilafına çıkmışsa; keşideci, gerçekten borçlu olmadığı kimsenin haksız alacak talebiyle karşı karşıyadır; (*varsa*) muhatap bankadaki para, her an tahsil edilebilir. Yine çek, *hâmilin* elinden iradesi dışında çıkmışsa bu sefer hâmil, alacak hakkından *sözde hâmilin*, onun yerine geçerek çek bedelini tahsil etmesiyle mahrum kalacaktır. Sözde hâmilin her iki durumda da *-gerek keşideciye gerekse son hâmile karşı-* içinde bulunduğu haksız durum ve buna rağmen, aynı çeki muhatap bankaya ibraz ederek tahsil edebilecek olması nedenleriyle TTK'nın 711/III. maddesi, çekle işleyen hesabın sahibine (*yani muhatap bankanın bir anlamda hukuki muhatabına*), mahkemeye başvurup geçici hukuki koruma dahi talep etmekle zaman kaybetmeksizin tek taraflı iradesiyle hesaptaki paranın tahsilini engelleyerek kendisini yahut üçüncü kişiyi bu haksız eylem karşısında koruyabilme imkânı vermişti. Keşidecinin eylemi, kendisinin yahut üçüncü kişi meşru-hâmilin elinden rızası dışında çıkan çeki, sözde hâmilin elinden bizzat almak olmadığına göre *olsa olsa* (mutlaka maddi hukuktan bir gerekçe bulmak gerekecekse) gerçekte alacaklı (meşru hâmil) olmayan kimsenin çek bedelini tahsil etmek istemesi şeklindeki haksız eylemine karşı *kendisinin* yahut *üçüncü kişinin* (hâmilin) malvarlığını/alacak hakkını korumaktan ibaretti (BK m. 52/I).¹⁰⁹ Şayet hâmil, *kendi hakkını kendisi korumak istiyorsa* o hal-

¹⁰⁶ İnan, Batider 1981, s. 112-113; Göle, s. 123; Postacioğlu, s. 129; Narbay, Ödeme Yasası, 85 vd.; Aker, s. 139, 140; Kendigelen, s. 265.

¹⁰⁷ Seven, s. 290, 291.

¹⁰⁸ Ayrıntısı için bkz. Kendigelen, s. 266, 267. Ayrıca bkz. Oğuzman/Öz, s. 508.

¹⁰⁹ Aktif bir tecavüz safhası -çekin bankaya ibrazıyla karşılığın her an tahsil edilebilmesi- henüz sona ermemiş olmaması nedeniyle bkz. Tekinay/Akman/Burcuoğlu.

de, mahkemeye başvurup TTK'nın 669. maddesine (*ödemeden men kararı talebi*) dayanmaktan başka çaresi yoktur. Hukuki nitelik tartışması bir yana, böylesine tek taraflı bir iradenin de örneğin TTK'nın 669. maddesinde düzenlenen *ödemeden men kararıyla aynı sonuçlara sebebiyet verdiği* de ortadır.¹¹⁰ Hemen belirtelim, çekler yönünden söz konusu istisnai düzenleme olduğu sürece, *kanımızca da keşidecinin* bunun yerine mahkemeden bir karar verilmesini talep etmekte –*tamamlayıcı bir merasime ayrıca gerek olup olmadığı tartışmaları bir yana*– hiçbir hukuki yarar yoktu.¹¹¹ *Lâkin 5838 s.K'la yapılan değişikliğin ardından artık, keşideciler yönünden de mahkemeye başvurup derhâl bir ödemeden men kararı almaktan başka bir yol kalmamıştır.*

Anılan hükmün yürürlükten kaldırılmasının nedeni, genel olarak *böyle bir tek taraflı iradenin kötüye kullanımı; bu yolla karşılıksızlık hâlinin gizlenmeye çalışılmasıydı.* Meseleyi değerlendirirken çekin en son kimin elinde olduğuna göre (*keşidecinin mi? hâmilin mi?*) bir ayırım yapmak yararlı olur. Uygulamada, keşidecilerin daha ziyade *kendileri için* böyle usule başvurduklarını söylemek yanlış olmasa gerek.

Keşideci, böyle bir talimata rağmen hâmilin başvurabileceği dava/ takip yolları karşısında hiçbir koruma elde edebilmiş değildi. Zira söz konusu çekin, –*ödemeden men talimatı nedeniyle de olsa*– ödenmemesi, müracaat haklarının kullanımı bakımından her hâlde “*karşılıksızlık*” sonucu doğurur.¹¹² Süresi içinde çekin bankaya ibraz edilmiş olması kaydıyla hâmil, örneğin İİK'nın 167 vd. maddesi hükümlerine göre

lu/Altıp, s. 489. Bir kimsenin hakkını korumak için kuvvet kullanmasının hukuka aykırı sayılmaması için istisnai durumların gerçekleşmesi gerekir. Bunlardan biri de, kuvvete başvurmadığı takdirde, hak sahibinin hakkını kaybetmesi veya hakkının kullanmasının çok güçleşmesi tehlikesinin bulunmasıdır. Bu tehlike, hak sahibinin şahsına veya malına yönelmiş bir tehlike değil; bir hakkı elde edememe tehlikesidir (Oğuzman/Öz, s. 508). Oysa TTK'nın 711/III. maddesi özelinde, borçlu (!) çek keşidecisi bakımından bir hakkı elde edememe tehlikesi yoktur; *ödemeden men talimatının* üçüncü kişi hâmil lehine verilmesi durumunda ise zaten üçüncü kişinin hakkını korumak için kuvvet kullanılamaz. Görülüyor ki, *ödemeden men talimatının* teorik olarak hakkı korumak için kuvvet kullanma müessesesine (BK m. 52/III) oturtulması olası gözükmemektedir.

¹¹⁰ Ayrıca bkz. Postacıoğlu, s. 127, 129; Kendigelen, s. 266.

¹¹¹ 11. HD 11.03.2002, 9393/2136 (Eriş, s. 249).

¹¹² Kendigelen, s. 285,339, 340. Bu esnada hesapta çek tutarı kadar karşılığın olup olmaması, çek bedelinin tahsili dışında, ayrıca karşılıksız çek keşidesi suçunun da olup oluşmaması bakımından önem kazanır. Ayrıca bkz. İnan, *Batider* 1981, s. 111; 10. CD. 22.03.2005, 04-13476/3159 (KazancıİBB).

kambiyo senetlerine özgü haciz yoluyla takip başlatabilir ve gerekiyorsa yine İİK'nın 257 vd. maddesi hükümlerine göre ihtiyati haciz talep edebilir. Bu esnada özellikle çekle işleyen hesapta, çek bedeli kadar nakit varsa aynı miktardaki paranın bu vesileyle ihtiyaten haczedilebilmesi de mümkündür. Şu halde, keşidecinin *öğretide de önerildiği gibi*¹¹³ ödemeden men talimatıyla birlikte başvurması gereken başkaca bir hukuki yol var mıydı? TTK'nın 711/III. maddesinin bu konuda keşideciye açık bir yükümlülük yüklediği ortadadır. *Bunu da bir boşluk olarak görmüyoruz. Nasıl ki, -çeki ibraz eden- hâminin salt haksız ödemeden men talimatının kaldırılması konusunda mahkemeye başvurmakta (doğrudan alacağın tahsili konusunda dava/takip yoluna başvurmak varken) herhangi bir hukuki yararı yoksa*¹¹⁴ keşidecinin de ödemen men talimatının ertesinde, mahkemeye başvurması gerekmemekteydi; en azından böyle bir zorunluluk içinde değildi.

Şöyle ki, hâmil, i. müracaat hakkı kapsamında çek bedelinin tahsili için alacak davası açmışsa (*ki, bu ihtimal nadiren gerçekleşecektir*) keşideci, TTK'nın 704. maddesine dayalı savunmasını, bu dava içinde yapabilirdi. Burada davalı keşideci, davacı hâminin çeki kötü niyetle iktisap ettiğini veya iktisabında ağır bir kusuru olduğunu iddia edip kendisine karşı borçlu olmadığını savunacaktı.¹¹⁵ Hâmil, ii. icra takibi başlatacak olursa keşideci, TTK'nın 704. maddesine dayalı savunmalarını, özellikle İİK'nın 169. maddesine göre icra mahkemesinde ispatlamakta zorluk çekeceğinden; bu noktada keşideci yönünden yapılması tavsiye edilebilecek husus, mümkünse icra takibinden önce (*çek bu aşamada muhatap bankaya da ibraz edilmiş olduğundan; çeki bankaya ibraz edenin kimliği bilinebileceğinden*) bir menfi tespit davası (İİK m. 72/II) açmaktı.¹¹⁶

¹¹³ Örneğin bkz. Narbay, Ödeme Yasası, s. 103; Narbay, Konferans, s. 209; Kendigelen, s. 278; Aker, s. 174. Karş. Postacıoğlu, s. 127; Göle, s. 222-223; Esenkar, s. 35. Ayrıca bkz. Reisoğlu, s. 273.

¹¹⁴ Karş. Postacıoğlu, s. 131; Kendigelen, s. 277.

¹¹⁵ Kaybedilen çeki ciro suretiyle alan hâmil, bu çeki kötüniyetle aldığı sabit olmadıkça yetkili hâmil sayılır (11. HD 05/10/1992, 2657/9584, Eriş, s. 191). Karş. Emre yazılı senetler yönünden senedin borçlunun elinden rızası dışında çıktığı iddiasının (hâmile yazılı senetlerden farklı olarak, TTK m. 571/II, III) her hâmile karşı da ileri sürülüp sürülemediği (karş. TTK m. 598/II) konularındaki tartışma için bkz. Türk, Menfi Tespit, s. 162. Ayrıca bkz. HGK 26/06/1996, 385/508, (1998/196 Yasa, s. 389, 390). Çekin kötüniyetle iktisap edildiği iddiası tanıkla ispat edilebilir (11. HD 24/02/1997, 727/944, Eriş, s. 193).

¹¹⁶ "...keşideci,...ödemekten men edebileceği gibi, elinden rızası hilafına çıkan bir

Açılan bu davada, mahkemece **a.** icra takibi yapılmaması; **b.** çek bedelinin ödenmemesi yahut **c.** “*protesto keşidesinin durdurulması*” veya **ç.** “*keşide edilen protestonun Merkez Bankası’na bildirilmemesi*” konularında ihtiyati tedbir kararı verilip verilemeyeceği meselelerine, bu aşamada değinmiyoruz.¹¹⁷ Ancak hemen belirtmek gerekir, keşideci tarafından zaten ödemedenden men talimatı verildiğinden “*karşılıksızlık*” hâlinin Merkez Bankası’na bildirimini engellenmesi ve hatta çek bedelinin muhatapça *davalıya* ödenmemesi konularında derhâl karar alınmasını gerektiren bir aciliyet de gözükmemektedir. Ödemedenden men talimatı veren keşideci, çeki elinde bulunduran kimseye karşı borçlu olmadığı iddiasını taşımaktaydı. Yani davacı, bir anlamda ve en geniş haliyle “*bedelsizlik*” savına dayanmaktaydı.¹¹⁸

Açılabilecek böyle bir menfi tespit davasının hukuki dayanakları konusuna girmeden bu davanın uygulamada, “*senet-çek iptal*” davası olarak nitelendirildiğini belirtmemiz gerekir. Öğretide böyle bir kullanımın yerinde olmadığı belirtilmektedir. Zira bir çekin gerçekten hangi hâlde *iptal* edileceği, kanunda ayrıca düzenlenmiş olup (TTK m. 669-677) anılan menfi tespit davası neticesinde sadece *davacı-borçlu keşidecinin davalıya* karşı borçlu olmadığı hüküm altına alınmaktadır.¹¹⁹ Hatta bu esnada, yine uygulamada, varsa takibin de iptaline (Karş. İİK m. 71) karar verilmesi talep edilmektedir.¹²⁰ Oysa dava, davacı borçlu lehine sonuçlanırsa (varsa) icra takibi derhal durur; hükmün kesinleşmesiyle de ayrıca bir hükme hacet kalmaksızın icra, *-hükmün de içeriğine göre-* iade edilir (İİK m. 72/V). Yani takibin de iptaline karar verilmekle gerçekleşecek hususlar, davanın kabulünün sonuçları olarak *kanunda za-*

başka deyişle imzasını içeren ve fakat kaybettiği çekin bedelinin kendisinden istenmesi halinde, aynı yasanın 704’üncü maddesi hükmüne dayanarak, borçlu olmadığının tespiti yolunda dava açmak hakkına sahiptir. Keşideci davacının zayı nedeniyle çekin iptalini isteme hakkı bulunmadığına göre, iptal davası sırasında çeki ibraz eden Ü’e karşı istirdat davası da açamayacağı gözetilmeden, mahkemece istirdat davasına bakılarak yazılı şekilde karar hüküm tesisi doğru olmamıştır.” 11. HD 11/03/2002, 9393/2136 (Eriş, s. 249).

¹¹⁷ Ayrıntısı için bkz. Kuru, s. 28 vd.; Türk, Menfi Tespit, s. 253 vd.; 5; Sayhan, s. 202.

¹¹⁸ Bedelsizlik savı, çeşitli gerekçelere dayanabilir. Ödemedenden men talimatı vermiş olan davacı keşideci bakımından bu iddia, çok daha özel olarak “*senedin bir verme (geçirim-tedavül) anlaşmasına dayanmaksızın elden çıkması*” hadisesini esas almaktadır. Ayrıntısı için bkz. Türk, *Menfi Tespit*, s. 161; Sayhan, s. 99. Ayrıca bkz. Öztan, s. 106 vd.; Yeşilova, s. 50 vd.

¹¹⁹ Türk, *Menfi Tespit*, s. 130, 131; Sayhan, s. 164 vd.

¹²⁰ Kuru, s. 29, dn. 53.

ten düzenlenmiştir. Ne var ki, gerek “*senet-çek iptal*” gerekse “*takibin iptali*” taleplerinin ardında, aslında son derece yerinde; bir başka ihtiyaç ve istek daha vardır: Menfi tespit davasının davacı borçlu lehine sonuçlanması durumunda, borçlu-keşideci hakkında başlatılmış takip durmakta ve hatta hükmün kesinleşmesiyle icranın iadesine karar verilmekteyse de takip konusu çekin de keşideciye iadesi gerekir (Karş. İİK m. 144). Alt ilişkiden dolayı keşidecinin davalıya karşı borçlu olmadığı tespit edilmişse de –*tedavül anlaşmasına konu- çek*, hükümden düşmüş değildir; hâlâ tedavül kabiliyetini haizdir. Bu nedenle davacı keşidecinin, çeki tedavülden çekebilmesi, iradesi dışında elinde çıkmış çeki tekrar sahip olabilmesi için – “*senedin/çekin*” iptalini istemek yerine– hâlihazırda açılmış olan menfi tespit davasının hukuki dayanağıyla da uyum içinde, *sebepsiz zenginleşme def'i* yanında *senedin iadesini de* talep etmesi uygun olur (BK m. 61 vd.).¹²¹

Çekin *hâmilin* elinden rızası dışında çıkmış olması durumunda ise hâmil yönünden ayrıca yapılması gerekenlerin olduğu açıktır. Bu esnada, *keşidecinin* hâmil adına, onun lehine zıya nedeniyle iptal yahut (*çekin kimin elinde olduğu biliniyorsa*) istirdat davası açması usul huku-ku yönünden (*aktif husumetten ziyade, davayı takip yetkisi yoksunluğu*) mümkün değildir.¹²² Hâmilin alacak hakkı ise *sözde* hâmilin ele geçirdiği çeki, muhataba her an ibraz edebilecek olması nedeniyle tehdit altındadır. Gerçi, keşidecinin ödemedi men talimatıyla (*varsa*) çekin karşılığını, hızla güvence altına almak mümkündüyse de (*aksi hâlde*, TTK m. 669) *hem* sözde hâmilin dava/takip hakları devam etmektedir *hem de* meşru hâmilin halen elinde olmayan çekten kaynaklanan haklarını koruyup kullanabilmesi gerekir.¹²³ Bu nedenle de *bir görüşe göre* çek hâmili, *kendisi için* zıya nedeniyle iptal yoluna başvurmalı; aynı talep içerisinde “*ibraz ve ödeme*” yerine geçmek üzere çek bedelinin tayı-ın edilen yere tevdiine karar verilmesini (*ibraz süresi içinde muhataba tebliğ edilmesi kaydıyla*) talep etmelidir. Bu esnada çekin karşılığı olmadığı anlaşılrsa dahi meşru hâmil, bu yolla müracaat haklarını muhafaza etmiş sayılacaktır.¹²⁴ Meşru hâmil, zıya nedeniyle iptal talebi yanında (*kimliği de bilindikten sonra*) sözde hâmilin çek bedelini tahsiline engel

¹²¹ Ayrıntısı için bkz. Sayhan, s. 167, 169, 201.

¹²² Ayrıca bkz. Seven, s. 293, 294.

¹²³ Ayrıca bkz. 11. HD 04/0272002, 8697/765 (Eriş, s. 248).

¹²⁴ Karayalçın, s. 374, 375; İnan, s. 87; Esenkar, s. 54, 55. Ayrıca bkz. Göle, s. 127.

olabilmek için istirdat davası açmalı (TTK m. 670, 675);¹²⁵ çekin olası bir icra takibine konu edilmesine mani olmalıdır.

Bu noktada özellikle TTK'nın 711/III. maddesindeki (*iddia edilen*) boşluğun doldurulması; bozulan (*bozulduğu düşülen*) menfaatler den-
gesinin yeniden tesisi için ödemededen men talimatı üzerine örneğin *çek bedelinin muhatap bankada bloke edilmesine* ihtiyaç var mıydı?¹²⁶ Kanunda bu yönde açık bir hüküm yer almamaktaydı. İleri sürülen görüşleri tartışmaksızın şöyle bir olası etkiyi de göz ardı etmemek gerekir: Sözde hâmilin (*meşru hâmil olabileceği ihtimali nedeniyle*), alacak hakkını, *-bugün de-* ihtiyati haciz yoluyla (İİK m. 257) güvence altına alması mümkündür. Şu hâlde, sözde hâmilin müracaat hakları kapsamında çek bedelinin tahsilini, ihtiyati haciz yoluyla güvence altına alabilmesi mümkün olduğu hâlde, öğretide *yine* sözde hamilin *meşru hamil* olabileceği ihtimali üzerine hesaptaki paranın, *-ödemeden men talimatı üzerine-* onun lehine bloke edilmesi önerilmekteydi. Oysa sözde hâmil lehine hesapta bloke edilen paranın ihtiyati haciz talep edilmesine engel durumlardan olup olmadığı (*özellikle alacağın rehinle güvence altına alınmamış olması bakımından*) son derece tartışmalıdır (İİK m. 257, 265). Aynı alacak için iki farklı güvencenin yine aynı anda tesis edilebilecek olması, sözde hâmil lehine para bloke edilmesi ile ihtiyati haciz talepleri arasında bir bağın; öncelik/sonralık ilişkisinin kurulmasını zorunlu kılmaktaydı. Öte yandan şu soruyu da sormak gerekir: *Keşideci, özellikle kendisi için; kendisiyle ilgili durumlarda, ödemeden men talimatı vermek yerine hesaptaki parayı çekerek de kendisini koruyabilir mi?* Bu soruya ilk bakışta iki gerekçeyle olumsuz yanıt vermek mümkündür. Buna göre *hem* keşideci *çekle* işleyen hesapta keşide ettiği (ileri tarihli de olsa) çekin karşılığını bulundurmalıdır *hem de* aksi durum, pratik olup olmadığı bir yana karşılıksız çek keşidesi suçuna sebebiyet verebilir.¹²⁷ Oysa keşideci, *iddiasında haklı ise* yaratılan karşılıksızlık halinin *ne* müracaat haklarının kullanımı *ne de* cezai sorumluluk noktasında¹²⁸ hiçbir olumsuz sonucu olmayacaktı. Sonuç olarak soruyu bir kez daha yineleyelim: *Keşidecinin -haksız çıkması ve bu hâlde özellikle karşılaşacağı cezai*

¹²⁵ İstirdat davası hakkında bkz. Dirikkan, İptal, s. 51 vd.

¹²⁶ Karayalçın, s. 294; Postacıoğlu, s. 128 vd; Şimşek, s. 451; Reisoğlu, s. 275-276; Göle, s. 127, 222; Narbay, Ödeme Yasağı, s. 97; Kendigelen, s. 277; Esenkar, s. 45-46; Aker, s. 163.

¹²⁷ Bu son ihtimal yönünden bkz. Türk, Menfi Tespit, s. 139.

¹²⁸ Güleç, s. 150.

sorumluluk ihtimali bir yana- sözde hâmillere karşı hesapta karşılık tutması şart mıdır?¹²⁹

C. Ödemeden Men Talimatının Karşılıksız Çek Keşidesi Suçunda Şikâyet Hakkına Etkisi

Çalışmanın bu kısmında, biri doğrudan diğeri de dolaylı olarak TTK'nın 711/III. maddesini ilgilendiren iki meseleye değinilecektir:

Karşılıksız kalan çek nedeniyle düzenlenen cezai sorumluluğun işletilebilmesi, şikâyet hakkının kullanılmasına bağlıdır. Bu noktada Çek Kanunu'nun 16b/II. maddesi, şikâyet hakkının ne zamandan itibaren kullanılacağı konusunda bir düzenleme getirmektedir.¹³⁰ "... şikâyet hakkı, ...; ihtiyati tedbir kararı veya ödeme yasağı nedeniyle süresi içinde ibrazında çek hakkında işlem yapılmaması halinde ise, ihtiyati tedbir kararının veya ödeme yasağının kalktığı tarihte doğar." Öğretide, metinde geçen ödeme yasağı ibaresinin TTK'nın 711/III. maddesini kapsamadığı; tıpkı ihtiyati tedbir kararlarında olduğu gibi (HUMK m. 101 vd.) *sadece mahkemelerce verilen* (TTK m. 699) *ödemeden men kararlarının* hükmün uygulama alanına girdiği iddia edilmişti.¹³¹

Gerek TTK'nın gerek 669., gerekse 711. maddelerinde "*ödemeden men*" ibaresi kullanılmıştır. Çek Kanunu m. 16b/II hükmünde sözü edilen "*ödeme yasağı*" ifadesinin ise en azından lâfzen her iki durumu da kapsayacak kadar geniş olduğu kabul edilmiştir.¹³² Kaldı ki, aynı hükümde "*ihtiyati tedbir*" gibi son derece geniş bir terminolojinin seçilmiş olması yanında, "*ödeme yasağı*" ibaresiyle yine *sadece mahkemelerce verilen kararların* düzenlendiğini kabul etmek, güçtür. Şayet kanun koyucunun iradesi, şikâyet hakkının *sadece mahkemelerce verilen kararlar* üzerine ertelenebileceğini kabul etmek olsaydı; yalnızca ihtiyati tedbirlerden bahsetmesi yeterliydi. Bu hâlde, hukuki nitelik olarak bir ihtiyati tedbir kararı olan TTK'nın 669. maddesine dayalı *ödemeden men kararı*,¹³³ evleviyetle hükmün uygulama alanına girecekti. Hukuki nitelikleri konusundaki farklılığa karşın *işlevsel açıdan* TTK'nın 711/III ile

¹²⁹ Karş. İnan, *Batider* 1981, s. 111.

¹³⁰ Ayrica bkz. Hacıoğlu, s. 267, 269.

¹³¹ Seven, s. 297-300; 10. CD. 18/06/2007, 6016/7436, (KazancıİBB). Karş. Eriş, s. 912.

¹³² Seven, s. 298.

¹³³ Dirikkan, İptal, 39.

669. maddelerinin aynı yönde olduğu konusunda tereddüt etmemek gerekir. Bu fonksiyonel eşitlik dikkate alındığında, *ödemeden men talimatı* (TTK m. 711/III), hükmün uygulama alanına *açıkça alınmasaydı dahi* bu kez de eşitlik ilkesinin ihlali söz konusu olabilirdi. Zira TTK'nın 669. maddesi, hangi gerekçeyle şikâyet hakkının kullanımını erteliyor-sa; hükme konu müessesenin çeklerdeki türevi olan TTK'nın 711/III. maddesi de aynı gerekçeyle şikâyet hakkının kullanımını ertelemeliydi. Kaldı ki, kanun hükümlerini, lâfzen bu kadar açık; berrak ve pürüzsüzken yoruma tabi tutup sınırlamaya çalışmak, kanun koyucunun ifade yetersizliği içinde olduğunu; neyi düzenlendiğini bilmediğini ve önceden çıkardığı kanunlardan haberdar olmadığını ileri sürmektir. Örneğin kanun koyucu, ilgili hükümde, sadece ihtiyati tedbirlerden bahsetmiş olsaydı, söz konusu ibareden nelerin anlaşılmasının gerektiği tartışılıp yorumlanabilirdi.

Öte yandan yapılacak amaçsal yorum dahi bizi aksi yöne götürcektir. Şöyle ki, düzenleme, oluşan cezai sorumluluktan ötürü (*zira çek süresi içinde ibraz edilmiş ve karşılıksız kalmıştır*) hâmilin sahip olduğu şikâyet hakkının kullanımını, ertelemektedir. Böyle bir ertelemeyi gerektiren hususlar ise hukuk mahkemelerinden alınmış *ihtiyati tedbir yahut ödemeden men kararlarıyla* savunduğumuz gibi keşidecinin *ödemeden men talimatıdır. Peki Neden?* Dikkat edilirse bu gibi durumların hepsinde, hâmilin *meşruluk* sıfatı tartışmaya açılmaktadır. Sorulması gereken soru şudur: *Karşılıksız kalan çekin sözde hâmilinin şikâyet hakkından bahsedilebilir mi?*¹³⁴ Hâmilin karşılıksız kalan çekten alacaklı olmadığı ortadayken; çek, gerçek bir alacağı temsil etmezken yahut çeki elinde bulunduran, gerçekten alacaklı değilken sözde hâmilin hâlâ şikâyet hakkından bahsedilebilir mi?¹³⁵

Hükmün doğru *ratio legis*'i, şikâyet hakkının çekin *meşru* hak sahibi tarafından kullanabilmesine olanak vermek; bu yönde yaşanan tartışmaların nihai olarak çözümünün *ardından* ceza yargılamasının başlatılmasını sağlamaktır. Bu vesileyle ceza yargısı, söz konusu uyumsuzlukları *da* çözmeye zorunluluğundan kurtarılmaktadır.¹³⁶ Anılan gaye

¹³⁴ Soruya verilen olumsuz yanıt için bkz. Bahtiyar, s. 54. Ayrıca bkz. Güleç, s. 150; 10. CD 11.07.2005, 2004-24731/8404, (KazancıBB).

¹³⁵ Ayrıca bkz. ER, s. 368; Hacıoğlu, İnceleme, 148; Özsoy, s. 151. 10. CD 02.05.1995, 3613/4207; 10. CD. 04.07.1995, 6617/6751, (Malkoç/Güler, s. 402).

¹³⁶ Örneğin bkz. 10. CD 27/12/1994, 11548/14936, (Malkoç/Güler, s. 410).

dikkate alındığında, TTK'nın 711/III. maddesini, örneğin TTK'nın 669 uncu maddesine göre bu sefer mahkemelerce hükmedilen *ödemededen men* yahut çoğu kez "*bedelsizlik*" temeline dayalı *ihtiyati tedbir* kararlarından ayırmak mümkün müydü? Kaldı ki, çekler için keşidecilerin TTK'nın 669 uncu maddesine dayanamadıkları, bunda hukuki yararlarının olmadığı kabul edilmekteydi.¹³⁷ Şayet ileri sürülen iddia kabul edilecek olursa ve çek, *hâmilin* elinden rızası dışında çıkmışsa mahkemenin vereceği *ödemeden men* kararı ile sözde *hâmilin keşideciyi* şikâyet hakkı ertelenecek; aynı çek, *keşidecinin* elinden rızası dışında çıkmışsa *ödemeden men* talimatına rağmen (TTK m. 711/III) –önceden– *başvurulmasına* olanak tanınmayan mahkemeden *ödemeden men* kararı verilmediği için aynı keşidecinin cezai sorumluluğu yönünden yapılan şikâyet, geçerli kabul edilecekti. Kurulan bu mantığı, hiçbir amaçsal yorum meşru kılamazdı. Özetle hükümler (TTK m. 669, 711/III) arasındaki işlevsel eşitlik dikkate alındığında, söz konusu ceza normunun dar yorumlanmasını haklı kılan hiçbir neden yoktu; aksi, çek keşidecileri yönünden eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ederdi.

Bu noktada yanıtızsız bırakılmaması gereken; aksi yöndeki görüşün dayanağı bir diğer gerekçe ise kanun koyucunun şikâyet hakkının kullanılmasını, kötü niyetle *ödemeden men* talimatı veren keşidecinin yine tek yanlı iradesiyle *ödemeden men* talimatını bu sefer kaldırması şartına bırakmış olamayacağıydı.¹³⁸ Hükümde, gerçekten de ödeme yasağının (tıpkı *ihtiyati tedbir kararı* gibi) kalkmasından bahsedilmektedir. *Ödemeden men* talimatını veren keşideci olduğuna göre söz konusu yasağın kalkması yönünde talimat verecek olan da yine kendisiydi. Ancak hükmün bu görünen açmaz karşısında aciz kaldığını düşünmek mümkün olabilir miydi? Yukarıda pek çok vesileyle açıklandığı gibi *ödemeden men* talimatı, *hâmilin* dava/takip hakları konusunda hiçbir sınırlama getirmemekteydi. Hatta keşideci, –*bugün için de*– İİK'nın 72/II. maddesi hükmünden istifade edebilmek için bir menfi tespit davası açabilir. Keşidecinin sözde *hâmile* karşı borçlu; alacaklının da maddi hukuk bağlamında meşru *hâmil* olduğu sonucuna varıldıktan sonra *ödemeden men* talimatının kaldırılması; daha yerinde bir ifadeyle kalkmış/hükümsüz sayılması bakımından keşidecinin ayrıca bir talimat vermesini beklemeye gerek var

¹³⁷ 19. HD 21.02.2003, 2002-4495/1319; 11.HD15/01.2007.2005-13468/246 (Kazancı-İBB).

¹³⁸ SEVEN, s. 301.

*mıydı?*¹³⁹ Burada, salt takip hukuku bağlamında sağlanan; şekli kesinlikle de yetinmemekteyiz (Karş. İİK m. 72/VII). Gerçi bunun şikâyet hakkının kullanılmasını (*ve dolayısıyla ceza yargılamasının başlamasını*) geciktireceği ileri sürebilirse de *keşidecinin bir an evvel cezalandırılmasında nasıl bir hukuki yarar olabilir?* Şikâyet hakkı bakımından kimi nedenlerin erteleyici etkisi, düzenlenip *meşru hâmillik yönünden* kesinliğin sağlanmasından sonra ceza yargılamasının başlamasının bizzat kanun koyucu tarafından öngörüldüğü hatırlandığında, olası bir gecikmenin sorun olarak görülmemesi gerekir. Meşru hâmilliği *maddi anlamda da kesinlik kazanan* alacaklının, şikâyet hakkını kullanırken *-hükümsüz kaldığı aşikâr-* ödemedenden men talimatının *-şeklen de-* kaldırması bakımından keşidecinin rızasını almaya zorlanması, nasıl bir mantıki zorunluluktur? Bu sonuç, tamamlayıcı merasime süresinde geçilememiş diğer *ihtiyati tedbir* (HUMK m. 109) *ve ödemedenden men* kararlarının (TTK m. 670, 675) hukuki akıbetleri için de geçerli değil midir? Sonuç olarak hükümde geçen “... veya ödeme yasağının kalktığı tarihte doğar.” ibaresinin (*evleviyetle de*) ihtiyati tedbir kararlarının veya ödeme yasaklarının *hukuken kalkmış sayıldığı, hükümsüz kaldığı* halleri de kapsadığı sonucuna varmak gerekir.

Son olarak TTK’nın 711/III. maddesiyle doğrudan olmamakla beraber ilgili ve aslında güncelliğini hala koruyan bir diğer mesele, yine ileri sürüldüğü şekliyle Çek Kanunu m. 16b’de sözü edilen *ihtiyati tedbir* şeklindeki ibarenin kapsamına, mahkemelerce İİK’nın 179 vd. maddelerine göre hükmedilen *iflasın ertelenmesi kararlarının* da girip girmediğidir.¹⁴⁰ Bu meseleye de olumlu yaklaşmak mümkün görünmemektedir. Gerçi, iflasın ertelenmesi kararlarının özel bir geçici hukuki koruma kararı olduğu savına¹⁴¹ katılmakla birlikte bunun Çek Kanunu’nun ilgili hükmünde sözü edilen ihtiyati tedbirlerden olmadığını belirtmek gerekir.

İflasın ertelenmesi kararı üzerine borçlunun, örneğin çekle ilgili icra takipleri karşısında hukuken korunması; ancak aynı çekle ilgili

¹³⁹ Alacaklının daha ziyade, takip yolunu kullanacağı hatırlandığında, meşru hâmillik konusundaki kesinliğin ya keşidecinin açacağı menfi tespit davası sonucunda ya da her halükârda İİK’nın 72/VII nci maddesine göre sağlanabileceği açıktır.

¹⁴⁰ Soruya verilen olumlu yanıt için bkz. Seven, Erteleme, s. 91.

¹⁴¹ Özkes, Erteleme, s. 3257, 3258; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özkes, s. 493; 12. HD 17.02.2006, 13446/19586 (İBD 2006/80, s. 835). Ayrıntısı için ayrıca bkz. Atalay, s. 73; Türk, s. *Borca Batıklık*, s. 275, 317 vd.

cezaî sorumluluk taşımaya devam etmesi, nereden bakılırsa bakılsın, kabulü güç bir manzardır. Çeke konu borcun ödenmesi yönünde gayret ve çaba sarf edenlerin, hele bir de mahkemelerce koruma altına alınmasına (*gerek iflasın ertelenmesi yoluyla ve hatta gerekse tasdik de edilmiş olan konkordatoya*)¹⁴² rağmen; karşılıksız çek keşidesi suçuyla ve yapılacak cezaî takibatla karşı karşıya kalması da aslında bir ölçüde, TTK'nın 711/III. maddesinin anlamını yitirmesine; yolundan saptırılmasına neden olan hususlardandır. Sorulması gereken soru şudur: Bugün için Çek Kanunu'nun 16b/II. maddesinde sözü edilen ihtiyati tedbirlerin yine bir geçici hukuki koruma olduğunu kabul ettiğimiz *iflasın ertelenmesi* kararlarını da kapsamı mümkün müdür?

Sorulan soruya, anılan hükmün ve içinde bulunduğu Kanun'un bugünkü hâliyle olumlu cevap verilmesi güçtür. *Hâmilin şikâyet hakkının ertelenmesine neden olan husus, onun gerçekten de hâmil olup olmadığı yönünde, medeni yargı nezdinde yaratılan şüphedir.*¹⁴³ Şikâyet hakkının, karşılıksız kalan çekin gerçek/meşru hâmili tarafından kullanılması istenmektedir. Çekin, hâmilinin (*keşidecisi de dâhil olmak üzere*) elinden rızası dışında çıkması yahut da bedelsizlik (*alt ilişki dikkate alındığında*) nedeniyle (*tüm müracaat borçluları karşında*) hükümsüz kalması durumlarında,¹⁴⁴ artık geçerli ve haklı görülebilir bir şikâyet hakkından bahsedilemez. Bu sonucu, anılan düzenlemede, ihtiyati tedbirler yanında ödeme yasasından da bahsedilmiş olmasından çıkarmak mümkündür.

İflasın ertelenmesi kararı, alacaklı hâmilin, hâmillik konumu üzerinde olumsuz hiçbir iddiayı barındırmaz. Tam aksine keşideci, söz konusu borcu pasifinde gösterir ve borca batıklıktan kurtulmak üzere iyileştirme projesi sunar (İİK m. 179). Çek Kanunu, şikâyetten vazgeçilmesi yahut geri alınması konusu bir yana (Çek Kanunu m. 16b/III),¹⁴⁵ karşılıksız kalan çekin –*daha farklı şartlarla*– ödenebilmesi hususunda, *taraflar arasında sağlanan mutabakata*¹⁴⁶ veya mahkemece alacaklıya çek be-

¹⁴² 7. CD. 13.07.1987, 2205/10231, (Malkoç/Güler, s. 317).

¹⁴³ 10. CD. 22.05.1995, 3883/4370, (Malkoç/Güler, s. 404).

¹⁴⁴ Ayrıca bkz. Teoman, s. 186-187; 10. CD 19.09.2006, 10357/10241, (YKD 2007/6, s. 1210).

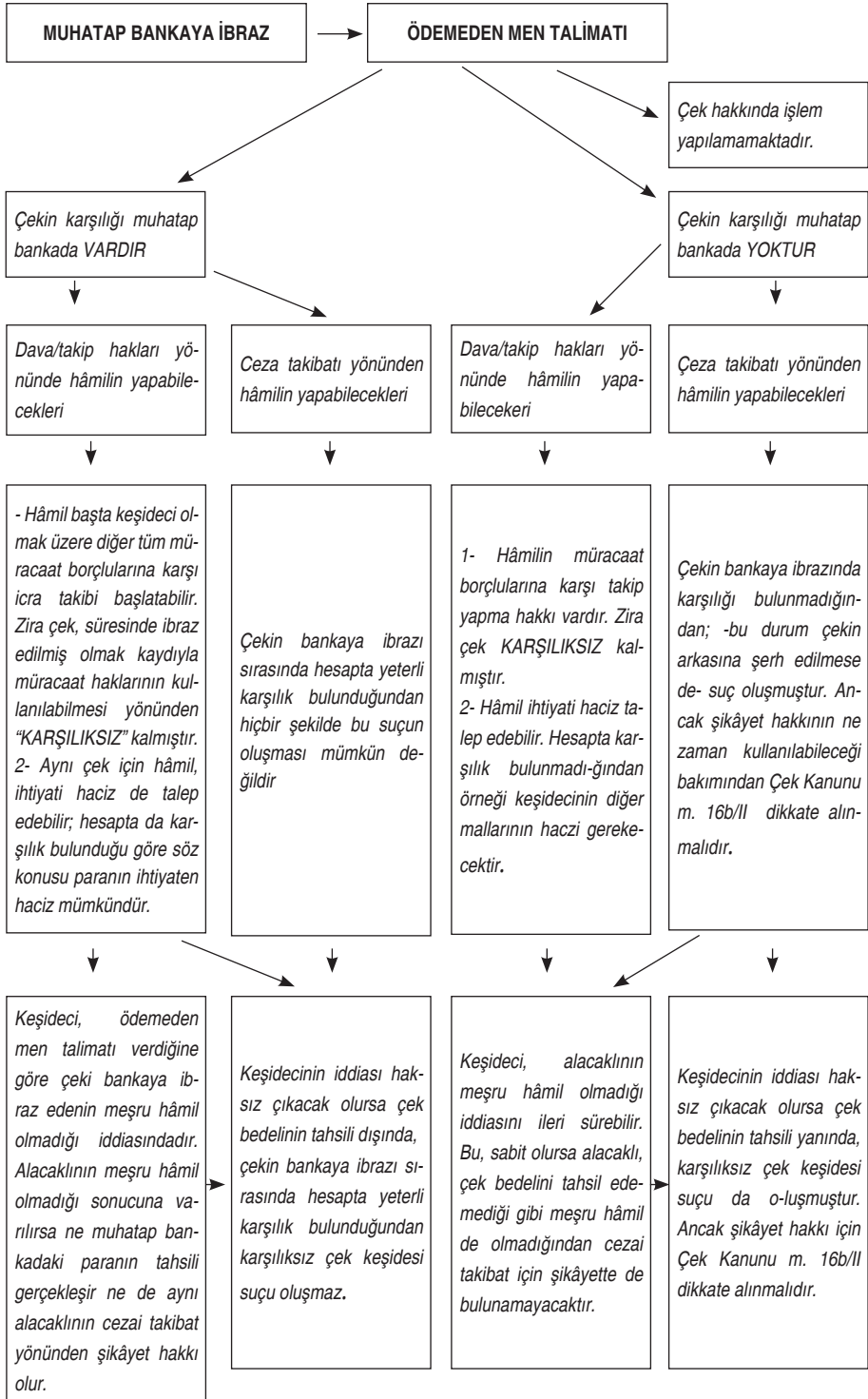
¹⁴⁵ Hacıoğlu, s. 271, 272.

¹⁴⁶ 10. CD. 28.05.1996, 5705/5928; 10. CD 27.05.1996, 5872/5774 (Malkoç/Güler, s. 397, 399).

*delinin takip/tahsili konusunda getirilen tahdide*¹⁴⁷ rağmen fail keşideciyi, şikâyetten ve ceza yargılamasından muaf kılmamıştır. Aynı Kanun'un bu sefer 16c maddesinde, *ceza davasının açılmasına engel olan; açılan ceza davasını düşüren ve hükmedilmişse cezayı ortadan kaldıran nedenler* düzenlenmiş ve bunların hiçbirinde, sözünü ettiğimiz ihtimallere yer verilmemiştir.¹⁴⁸ Kaldı ki, iflasın ertelenmesi kararı üzerine, takip hakkı konusunda yaşanan tahdidin alacaklının rızasıyla meydana gelmediğini de hatırlamak gerekir. Bu bağlamda, hâminin, *ne hâmillik ne de alacaklılık* konumu hakkında hiçbir karşı iddia içermeyen; tam aksine borcun kabullenildiği ve iyileştirme projesi neticesinde genel olarak *borca batıklıktan kurtulmaya* çalışılacağına iddia edildiği iflasın ertelenmesi taleplerinde, alacaklının takip hakkına sınırlama getirilmekte ise de aynı esnada –karşılıksız çek keşidesi suçuyla ilgili– *şikâyet hakkının* akıbeti konusunda bir hüküm ne İcra ve İflâs Kanunu'nda ne de Çek Kanunu'nda yer almaktadır. Sorunu, Çek Kanunu'nun 16b/II. maddesini amacı dışında yorumlayıp hükme, varsayıma dayalı hedefler yükleyerek çözmek, mümkün gözükmemektedir. Alacaklının iradesi hilafına hükmedilen iflasın ertelenmesi kararıyla hâminin şikâyet hakkından vazgeçtiğini kabul etmek mümkün olmadığına göre bu yönde, yeni bir kanuni düzenlemeye gitmek en doğru yoldur. Bu esnada sadece iflasın ertelenmesinin değil; örneğin konkordato mühletinin veya tasdik edilen konkordatonun şikâyet hakkı üzerindeki olası etkilerinin de düzenlenmesi gerekebilir.

¹⁴⁷ 7. CD. 13.07.1987, 2205/10231, (Malkoç/Güler, s. 317).

¹⁴⁸ Çek Kanunu'na özel etkin pişmanlık hâlleri hakkında bkz. Hacıoğlu, s. 278 vd; Kocasakal, s. 113-114.

SONUÇ

3167 sayılı Kanun'un geçici 2. maddesi, TTK'nın 707/II. maddesini, belirli bir süreyle askıya alan düzenlemedir. Ancak, ekonomik sıkıntı yaşayan ve kaynak yetersizliği çeken tek borçlu kesiminin çek keşidecileri olmadığı düşünüldüğünde; bu ekonomik sorunun tarafları eksiksiz tespit edilmeden, üstelik mevzuatın öngördüğü başkaca çareler (İİK m. 317 vd.; 330) dikkate alınmadan, bir özel hukuk ilişkisinin tarafları arasındaki menfaatler dengesine, yargı denetiminden uzak biçimde doğrudan taraflardan biri lehine müdahale edilmesi, geçirilen yasama sürecine getirilebilecek eleştirilerdendir.

Gerçek keşide tarihi, 3167 s.K'nın geçici 2. maddesinin yürürlüğe girdiği tarih olan 28.02.2009'dan önceki bir çek için de söz konusu hüküm, uygulama alanı bulacaktır. Kanunların geriye yürümezliği ilkesine istisna olarak kabul edilen *kamu düzeni meselesi*, 5838 s.K'nın konusu ve amacı ile de örtüşmektedir. Kaldı ki, *beklemece haklar meselesi* de yine burada, geriye yürümezlik konusunda kullanılabilecek bir başka gerekçe olmaktadır. Öte yandan çek üzerinde görünen keşide tarihinin 28.02.2009 - 31.12.2009 tarihleri arasında olmasına rağmen, gerçek keşide tarihinin 28.02.2009'dan önce olduğunu ispat edebilmek, uygulamada hayli güçlüklerle sebebiyet verebilecek bir başka konudur.

Çekin ödenmek üzere ibrazının, muhatap bankanın dışında takas odasına da yapılabilmesi ve TTK'nın 710. maddesinde takas odasına ibrazın ödeme için ibrazın yerine geçeceği düzenlenmesi karşısında, geçici 2. madde hükmündeki "...*muhatap bankaya ibrazı...*" şeklinde sınırlayıcı bir ifade yerine; "...*keşide tarihinden önce çekin ödenmek için ibrazı geçersizdir*" denilmesi çok daha yerinde olurdu. Bu haliyle, anılan hükümde bir kural içi boşluğun olduğunu kabul etmek kaçınılmazdır.

Alacaklının, 3167 s.K'nın geçici 2. maddesine takılmaksızın, ibraz hakkı -*çekin üzerinde yazılı ileri keşide tarihine kadar*- kanunen ortadan kaldırılmış çekten doğan alacağını, bu sefer temel borç ilişkisine dayanarak talep ve tahsil etmesi mümkün değildir. Kambiyo ilişkisinden doğan alacak, talep edilebilir hale gelmeden, temel alacağın tahsiline yönelmek mümkün değildir. İbrazdan önce çekin bir yana bırakılıp temel alacağın tahsilinin istenmesi, kambiyo ilişkisinin varlığı nedeniyle mümkün değildir. Öte yandan, hamilin, ileri keşide tarihinden önce muhataba ibraz edemediği çeki bir tarafa bırakarak bu sefer *temel ala-*

çağını talep ve takip etmesini mümkün kılmak, hükmün *ratio legis*'ine aykırı olacağı gibi yine hükmün, kötü niyetli alacaklılar tarafından dolandırılması anlamına gelir.

Gerek TTK'nın gerekse Çek Kanunu'nun yürürlükten kaldırılmamış hükümleri gereği, çekin *bugün dahi* üzerindeki ileri keşide tarihinden önce ibrazını ve tahsilini *-çekin de muhatap bankada karşılığı varsa-* mümkün görmek gerekir. Aksini kabul etmek yani, 3167 s.K'nın geçici 2. maddesinin *"ibrazın geçersiz sayılacağı"* şeklindeki lafzına harfiyen uymak, çek keşidecilerinin getirilen yeni hükmü *ratio legis*'inin dışında kötüniyetle kullanmalarına neden olacaktır.

3167 s.K'nın geçici 2. maddesinin lafzı bakımından zayıf olan ve amacıyla ters düşen yönlerini kapatabilmek bakımından şöyle bir karşı öneri getirmek mümkündür:

"31.12.2009 tarihinde kadar üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için ibraz edilen çek, tamamen veya kısmen karşılıksız kalmışsa varsa kısmi ödemeye ilişkin kaydın konulması dışında, hiçbir işlem yapılmadan ve 3167 sayılı Kanunu'nun 9. maddesi uygulanmaksızın hâmile geri verilir; üzerinde yazılı keşide tarihine kadar herhangi bir hukuki işleme de konu olamaz.

Hâmilin müracaat borçlularına karşı ihtiyati haciz hakkı saklıdır. Bu hâlde, tamamlayıcı merasim için geçerli süre çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre belirlenecek ibraz sürelerine uygun olarak yapılan ibrazdan itibaren işlemeye başlar.

5838 s.K'la TTK m. 711/III hükmünün yürürlükten kaldırılmasının ardından, keşideciler için de mahkemeye başvurup ödemedenden kararı almaktan başka bir yol kalmamıştır. TTK'nın 711/III. maddesinin yürürlükten kaldırılmasının altında yatan gerekçelerden birisi olan hükmün yorum güçlüklerine ve tartışmalara yol açmış olduğu iddiası ile kanaatimizce hükme haksızlık edilmiştir. Uygulamada daha ziyade keşidecilerin, kendileri için ve özellikle de muhatap nezdinde çekin karşılığının bulunmadığı ve bulunma ihtimalinin de olmadığı anlarda, *ödemeden men talimatı ile ekonomik olarak nefes alabilme ve karşılıksız çek keşide etme suçunun oluşumunu engelleme gayesiyle* hükmü, amacının dışında kullandığı bir gerçektir. Ancak, bu durumda dahi meşru hâmilin haklarının zarar görmemesi için gerek müracaat haklarının kullanılabilmesi gerek ihtiyati haciz talep edebilmesi *ve gerekse karşılıksız çek keşide etme suçunda şikâyet hakkının kullanılabilme-*

si konularında, TTK'nın kaldırılan 711/III. maddesi hükmü, bugüne kadar ortaya atılmış soruların cevaplanmasına mani olmayan; iyi bir amaca hizmet eden hükümdü.

Ödemedenden men talimatı, tıpkı mahkemelerce hükmedilen ihtiyati tedbir ve ödeme yasağı kararlarında olduğu gibi karşılıksız çek keşidesi suçunda, şikâyet hakkının kullanılmasını ertelemekteydi (Çek Kanunu m. 16b/III). Bu yönde, ödemedenden men talimatını, hükmün uygulama alanında görmemek, *hükmün açık lafzına ve amacına aykırı hareket etmek yanında keşideciler aleyhinde eşitlik ilkesini ihlal etmek demektir.*

Öte yandan yine Çek Kanunu'nun 16b/III. maddesinde geçen *ihtiyati tedbir* terimine, iflasın ertelenmesi kararlarını da dâhil etmek mümkün gözükmemektedir. Burada temel gerekçe, yine aynı hükmün amacıdır. Şikâyet hakkının ertelenmesine neden olan temel durum, hâmillin meşruluk sıfatı üzerinde yaratılan şüpheci. Oysa iflasın ertelenmesi kararları, çek hâmilinin meşruluk sıfatı üzerinde bir karşı iddiayı barındırmamaktadır. Dile getirilen haklı gerekçelere ve hatta zorunluluklara katılmakla beraber, bu yönde açık bir kanuni düzenlemeye gitmek kaçınılmazdır; aksi bir *contra legem* yorum olur.

KAYNAKLAR

- Aker, Yeşim, *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı*, 2. Bası, İstanbul 2008.
- Akın, Murat Yusuf, *Türk Hukukunda Karşılıksız Çek*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları, Cilt 9, Sayı 1-3, 1995.
- Akyazan, Sıtkı, *Çekin Muhataba İbrazı Zorunluluğu ve Çekten Cayma*, 1972/4 *Batider*, C. VI.
- Araç, İbrahim/İBA, Şeref, *Türkiye'de Yasa Önerisi Hazırlama ve Norm Koyma Tekniği ve Yasamacı Mesleğinin Nitelikleri Üzerine*, 2003/3 *AÜHFD*, C. 58.
- Arkan, Sabih, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hâmillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler, 2003/1 *Batider*, C. XXII.
- Atalay, Oğuz, *Borca Batıklık ve İflâsın Ertelemesi*, 2. Baskı, İzmir 2007.
- Bahtiyar, Mehmet, *İleri Tarihli Çekten Doğan Hukuku ve Cezai Sorumluluk*, *Makaleler I*, İstanbul 2008.
- Bayram, Erdin, Kanun Sistematğinde "*Madde*", 2008/8 *Yasama Dergisi*.

- Bozer, Ali, *Tartışmalar, Çekler Hakkındaki 3167 sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu*, Ankara, 12 Ocak 2002, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2002.
- ÇÖL, Hüseyin Cem, *İleri Tarihli Çeke İlişkin Sorunlar*, 2004/1 *AÜHFD*, C. 53.
- Dirikkan, Hanife, *Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hâmillerinin Korunması Hakkında Kanun İle İcra İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi*, 2002/1 *DEÜHFD* Cilt 4.
- Dirikkan, Hanife, *Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali*, Ankara, 1990 (Dirikkan, *İptal*).
- Doğanay, İsmail, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, 2. Cilt, Madde 420-815, 4. Bası, İstanbul 2004.
- Domaniç, Hayri, *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi-IV*, İstanbul 1990.
- Domaniç, Hayri, *3167 Sayılı Kanunun Değiştirilmesi Hakkında Tasarı ve Gerekçeleri*, 1990/34 MBD, (Domaniç, *Tasarı*).
- Edis, Seyfullah, *Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümler*, Ankara 1993.
- Er, Refik, *Çekten Cayma ve Çekin Ödenmesinin Men'i*, 1996/3 YD, C. 22.
- Erem, Faruk/Kalpsüz, Turgut/Çelebican, *Gürkan, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek*, Genişletilmiş 2. Basım, Ankara 1974.
- Eriş, Gönen, *Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku*, 5. Baskı, Ankara 2004.
- Erman, Sahir, *Karşılıksız Çek, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu 18-19 Aralık 1981, (Özel Sayı)*, 1981/2 *Batider*, C. XI.
- Esener, Turhan, *Hukuk Başlangıcı*, 7 Baskı, 2004, İstanbul 2004.
- Esenkar, Burhanettin, *Çekin Ziyai ve Özellikle Çalınma Hali*, Ankara 2007.
- Gökçe, Teoman, *İleri Keşide Tarihli Çeklerin Keşide Tarihinden Önce İbraz Edilmesine Bağlanacak Hukuki Sonuca İlişkin Düşünceler*, 2002/11 *AdD*.
- Göle, Celal, *Çek Hukuku*, Ankara 1989.
- Göle, Celal, *Tartışmalar, Çekler Hakkındaki 3167 sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu*, Ankara 12 Ocak 2002, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, An-

- kara 2002, (Göle, *Sempozyum*).
- Güleç Soyer, Sesim, *Borç için Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu*, Ankara 2007.
- Hacıoğlu Caner, Burhan, Son Yasal Değişiklikler Açısından Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçunun Soruşturma ve Kovuşturma Usulü, 2003/3-4 *AÜEHFD*, C. VII.
- Hacıoğlu Caner, Burhan, Son Yasal Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu Üzerine Bir İnceleme, 2003/1 *AÜEHFD*, C. VII, (Hacıoğlu, *İnceleme*).
- İnan, Nurkut, *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*, Ankara 1981.
- İnan, Nurkut, İstirdat Davasında İsbat Yüğü-Çekin İktisadi Niteliği, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt V, Sayı 1, Şubat 1969, (İNAN, *Batider* 1969).
- İnan, Nurkut, Özel Hukukta Karşılıksız Çek, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu 18-19 Aralık 1981, Aralık 1981 (Özel Sayı), 1981/2 *Batider*, C. XI, (İnan, *Batider* 1981).
- İpekçi, Nizam, *Açıklamalı İctihatlı TTK Şerhi*, 3. Cilt, Ankara 2003
- Kalpsüz, Turgut, *Tartışmalar*, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12 Ocak 2002, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2002.
- Kalpsüz, Turgut, Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu 18-19 Aralık 1981, (Özel Sayı), 1981/2 *Batider*, C. XI, (Kalpsüz, *Meseleler*).
- Kalpsüz, Turgut, *Tartışmalar*, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu 18-19 Aralık 1981, (Özel Sayı), 1981/2 *Batider*, C. XI, (Kalpsüz, *Batider* 1981).
- Karayalçın, Yaşar, 3167 Sayılı Kanunun Hazırlanması ve Uygulanması Hakkında Açıklamalar, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12 Ocak 2002, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2002, (Karayalçın, *Sempozyum*).
- Karayalçın, Yaşar, Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'ın İleri Tarihli Çeklerle İlgili Görüşü, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12 Ocak 2002, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2002, ayrıca bkz. 1982/3 *Batider* C. XI, (Karayalçın, *Görüş*).

- Karayalçın, Yaşar, *Tartışmalar, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu*, 18-19 Aralık 1981, (Özel Sayı), 1981/2, Batider, C. XI, S.2, (Karayalçın, *Batider* 1981).
- Karayalçın, Yaşar, *Ticaret Hukuku III. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)*, 4. Baskı, Ankara 1970.
- Kaynar, İbrahim, *Çek Özellikle Vadeli Yazılan Çek Açısından Uygulamada Çıkan Sorunlar ve Soruları Tartışmaya Açan Sorular*, 1989/1 *İzBD*.
- Kendigelen, Abuzer, *Çek Hukuku*, 4. Bası, İstanbul 2007
- Kendigelen, Abuzer, *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı* (TK m. 711), *Makalelerim* Cilt I, 1986-2001, 2. Bası, İstanbul 2006 (Kendigelen, *Makalelerim*).
- Kocasakal, Ümit, 4814 Sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”un Cezai Hükümleri Üzerine Düşünceler, 2003/1 *GalatasarayÜHFD*.
- Konuralp, Halûk, *Medenî Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı, Tıpkı Basım*, Ankara, 2009.
- Kuru, Baki, *İcra ve İflâs Hukukunda Menfi Tespit Davası ve İstirdat Davası*, Ankara, 2003.
- Malkoç, İsmail/Güler Mahmut, *Ceza Uygulamasında Çek Yasası ve Ticari Senetlerle İşlenen Suçlar*, Ankara, 1996.
- Moroğlu, Erdoğan, 3167 Sayılı Çek Kanunu’nda 4814 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişiklikler, *Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan*, Ankara 2004.
- Narbay, Şafak, *Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Kıymetli Evrak Hukuku Kitabında Yapılan Düzenlemeler ve Değişiklik Önerilerimiz*, *Prof. Dr. İrfan Baştuğ Anısına Armağan*, İzmir 2005.
- Narbay, Şafak, *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı*, 2. Bası, İstanbul, 1999, (Narbay, *Ödeme Yasağı*).
- Narbay, Şafak, *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nda Kıymetli Evrak Hukuku Kitabında Yapılan Düzenlemeler ve Değişiklik Önerilerimiz*, *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, Konferans, Bildiriler-Tartışmalar*, 13-14 Mayıs 2005, (Narbay, *Konferans*).
- Özekes, Muhammet, *İcra ve İflas Hukukunda İhtiyati Haciz*, Ankara, 1999.
- Özekes, Muhammet, *İflasın Ertelenmesi*, *Legal HD* 2005/33, (Özekes, *Erteleme*).

- Özsoy, Nevzat, Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, (4814 Sayılı Yasanın Uygulama Açısından Değerlendirilmesi), 2003/14 *AdD*.
- Öztan, Fırat, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. Baskı, Ankara 1997.
- Öztürk, Sinan, *Çekte İbraz*, 2001/3 YD, C. 27.
- Pekcanıtez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Sungurtekin Özkan, Meral/ Özekes, Muhammet, *İcra ve İflâs Hukuku*, 6. Bası, Ankara, 2008.
- Poroy, Reha/ Tekinalp, Ünal, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 16. Bası, İstanbul 2005.
- Postacıoğlu, İlhan E., Çekin İbrazı ve İlgili Bazı Problemler -13 Kasım 1974 Tarihli Hukuk Genel Kurul Kararı Münasebeti ile-, 1976/3 *Batider*, C. VIII.
- Pulaşlı, Hasan, Çek Hukukuna İlişkin Sorunlar ve Yeni Çek Kanun Tasarılarının Getirdikleri, 1983/40 *TNBHD*.
- Reisoğlu, Seza, *Tartışmalar*, Çekler Hakkındaki 3167 sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12 Ocak 2002, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2002, (Reisoğlu, *Sempozyum*).
- Reisoğlu, Seza, *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek*, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara 2003.
- Sayhan, İsmet, *Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi*, Ankara, 2006.
- Seven, Vural, Çek Keşidecisinin TTK m. 711/3'e Göre Verdiği Ödemeden Men Talimatının Hukukî Niteliği ve Ceza Kovuşturmasına Etkisi, 2007/70 *TBBD*.
- Seven, Vural, İflâsın Ertelenmesi Kararının Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçundan Doğan Şikayet Hakkına Etkisi, 2009/73 *Legal HD*, (Seven, *Erteleme*).
- Somer, Mehmet/ (Kaboğlu, İbrahim/ Centel, Nur), 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hâmillerinin Korunması Hakkındaki Kanunda Yapılan Değişikliklerin Anayasa, Ceza ve Ticaret Hukuku Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Uluslararası Çalışmalar Kulübü, İstanbul 2002.
- Şimşek, Edip, *Hukukta ve Cezada Ticari Senetler*, Ankara 1982.
- Tandoğan, Haluk, Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkarıldıkları Sorunlar, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu, 18-19 Aralık 1981, (Özel Sayı), 1981/2, *Batider*, C. XI.
- Tekinalp, Ünal, "Çekle ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hâmillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Ka-

- nun Tasarısı"nın İleri Keşide Tarihli Çeklere İlişkin Sisteminin Değerlendirilmesi, Çekler Hakkındaki 3167 sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12 Ocak 2002, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2002, (Tekinalp, *Sempozyum*).
- Tekinalp, Ünal, İleri Keşide Tarihli (Vadeli) Çeklere İlişkin Bir Öneri, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, Yıl 19-20, S.1-2, 1999-2000.
- Tekinay, S. Selahattin/ Akman Sermet/ Burcuoğlu Halûk/ Altop Atilla, Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1993.
- Teoman, Ömer, Yaşayan Ticaret Hukuku, C. I: Hukukî Mütalâalar, Kitap 5, 1992-1993, Ankara 1995.
- Türk, Ahmet, Maddi Hukuk ve İcra-İflas Hukuku Yönleriyle Menfi Tespit Davası, Ankara, 2006, (Türk, *Menfi Tespit*).
- Türk, Ahmet, Anonim Ortaklıkta Sermaye Kaybı ve Borca Batıklığın Hukuki Sonuçları (TTK m. 324), Ankara, 1999, (TÜRK, *Borca Batıklık*).
- Türk, Hikmet Sami, Adalet Bakanı Prof. Dr. Hikmet Sami Türk'ün 4 Ocak 2002 Günü İstanbul'da "Çek Hukukunun Genel Sorunları Sempozyumu"nda Yaptığı Açış Konuşması, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12 Ocak 2002, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2002
- Oğuzman M. Kemal/ÖZ Turgut, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, İstanbul, 2005.
- Uyar, Talih, İcra ve İflâs Kanunu Şerhi, C. 9, (İİK. 167-170b), 2. Baskı, Ankara, 2008.
- Ülgen, Hüseyin/helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 2008.
- Yasaman, Hamdi, Çek, 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu, İstanbul 1997.
- Yeşilova, Ecehan, Konişmentonun İspat Kuvveti, İzmir, 2006.
- Yılmaz, Ejder, Olağanüstü Durumlarda Borçlulara Süre Verilmesi ve İcra Takiplerinin Durdurulması, 1977/1, *Batider*, C. IX.
- Yurddaşer, Selda Ormanlı, İleri Tarihli (Postdate) Çek Ve Uygulamadaki Sorunlar, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2006/1, İstanbul.
- Zevkliler Aydın/ Acabey Beşir/Gökyayla Emre, *Zevkliler Medeni Hukuk*, 6 Baskı, Ankara 2000.